

EUROPOS BENDRIJŲ KOMISIJA

Briuselis, 7.4.2004
KOM (2004) 238 galutinis

KOMISIJOS REKOMENDACIJA

**dėl valstybėms narėms ir Bendrijai skirtų bendrųjų ekonominės politikos gairių (2003–
2005 m.)
2004 m. atnaujinimo**

(pateikta pagal EB sutarties 99 straipsnio 2 dalį)

TURINYS

I.	Bendrosios ekonominės politikos gairės	3
1.	dabartinė strategija tebegalioja	3
2.	gerėjanti ekonomikos situacija	3
3.	2003–2005 metų BEPG taikymas dešimčiai naujų valstybių narių	4
3.1	Augimą ir stabilumą skatinanti makroekonominė politika	5
3.2	Europos augimo potencialą skatinančios ekonominės reformos	7
3.3	Tvaraus vystymosi stiprinimas	9
II.	Atskiroms šalims skirtos ekonominės politikos gairės	10
1.	Belgija	10
2.	Danija	10
3.	Vokietija	10
4.	Graikija	11
5.	Ispanija	11
6.	Prancūzija	11
7.	Airija	12
8.	Italija	12
9.	Liuksemburgas	13
10.	Nyderlandai	13
11.	Austrija	14
12.	Portugalija	14
13.	Suomija	14
14.	Švedija	14
15.	Jungtinė Karalystė	14
16.	Kipras	16
17.	Čekija	18
18.	Estija	21
19.	Vengrija	24
20.	Latvija	28
21.	Lietuva	32
22.	Malta	36
23.	Lenkija	39
24.	Slovakija	43
25.	Slovėnija	46

I. BENDROSIOS EKONOMINĖS POLITIKOS GAIRĖS

1. DABARTINĖ STRATEGIJA TEBEGALIOJA

2003 m. birželio 26 d. Taryba priėmė rekomendacijas dėl valstybių narių ir Bendrijos ekonominės politikos bendrųjų gairių 2003–2005 metų laikotarpiui¹. Šios Bendrosios ekonominės politikos gairės (BEPG) sudaro ES vidutinės trukmės ekonominės politikos strategiją. BEPG daugiausia dėmesio skiriama *ekonominėi* politikai, kuri gali prisidėti prie strateginio Lisabonos tikslo įgyvendinimo. Pagrindinis dėmesys skiriamas:

- augimą ir stabilumą skatinanti makroekonominė politika,
- ekonominėms reformoms, kurios skatina Europos augimo potencialą, ir
- tvaraus vystymosi stiprinimui.

Ši rekomendacija atnaujina ir papildo dabartinę strategiją, atsižvelgdama į Įgyvendinimo ataskaitoje² pateikiamas 2003–2005 metų pirmąjį įvertinimą ir į 2004 m. pavasario Europos Vadovų Tarybos rekomendacijas. Laikomasi nuomonės, kad nėra reikalo iš esmės keisti politikos kryptis ir dėl to keisti bendrąsias gaires. Šių atnaujintų rekomendacijų pagrindinis tikslas – dešimties naujųjų valstybių narių integracija į dabartinę ekonominės politikos koordinavimo sistemą.

Šios atnaujintos rekomendacijos I dalyje daugiausia dėmesio skiriama atitinkamiems 2003–2005 metų BEPG taikymo naujosios valstybės narės aspektams. Visos dabartinės bendrosios gairės tebegalioja ir yra nekeičiamos. Jos taikomos visoms valstybėms narėms ir Bendrijai. Siekiant papildyti dabartinę strategiją, II dalyje pristatomos konkrečios rekomendacijos dešimčiai naujųjų valstybių narių. Vokietijai, Graikijai, Prancūzijai, Italijai, Olandijai, Portugalijai ir Jungtinei Karalystei skirtos rekomendacijos papildomos patikslinimus biudžeto politikos srityje leidžiančiomis daryti nuostatomis.

2. GERĖJANTI EKONOMIKOS SITUACIJA

ES ekonomika pagaliau atsigauja. Atsigavimui padeda bendros situacijos pagerėjimas tarptautinėje aplinkoje. Po BEPG priėmimo 2003 m. vasarą, nepaisant euro sustiprėjimo, pradiniam atsigavimo etape eksportas tapo pagrindine varomąja jėga ir BVP augimas palaipsniui didėjo. Taip pat buvo sudarytos palankios sąlygos vidaus paklausai augti, išaugo įmonių ir vartotojų pasitikėjimas, palūkanų normos tapo vienos mažiausių per visą istoriją, o vertybinių popierių kainos pradėjo augti. Esant tokiai situacijai, 2004 m. pavasario ekonominėje prognozėje numatomas tolesnis ekonomikos atsigavimas ir tikimasi, kad augimas iki 2004 m. pabaigos pasieks potencialą. Šiuos pirmuosius augimo požymius reikia stiprinti. 2003 m. gruodžio mėn. Europos Vadovų Taryba pritarė iniciatyvai imtis tvarių, augimą skatinančių veiksmų.

Tikimasi, kad 2004 m. infliacija sumažės 2 % ir toliau mažės 2005 m. Nors 2004 m. dėl administruojamų kainų ir netiesioginių mokesčių padidėjimo yra skatinamas bendras kainų augimas,

¹ 2003 m. birželio 26 d. Tarybos rekomendacija dėl valstybių narių ir Bendrijos ekonominės politikos krypties bendrųjų gairių (2003–2005 metų laikotarpiui), 2003/555/EB, paskelbtos 2003 m. rugpjūčio 1 d. Oficialiajame leidinyje Nr. L 195, p.1.

² Komisijos komunikatas dėl „Pirmosios ataskaitos dėl 2003–2005 metų Bendrosios ekonominės politikos (KOM(2004)20 galutinis), priimtas 2004 m. sausio 21 d.

tačiau, pasibaigus ankstesnių padidėjimų laikinam poveikiui kai kurių maisto produktų kainoms, yra pastebima atvirkštinė tendencija. Be to, sustiprėjus eurui, kainų augimas sumažės. Pavyzdžiui, tai jau gerokai sustabdė naftos kainos augimą doleriais. Be to, vidutinės trukmės perspektyvoje yra tikimasi, kad darbo užmokestis toliau išliks vidutinio dydžio, o cikliškaai pagerėjus darbo našumui, nominalių vieneto darbo sąnaudų augimas gali sulėtėti, o tai sąlygotų kainų stabilumą.

Darbo rinkos situacija pavėluotai atspindi ekonominės plėtros situaciją. Po 2003 m. stagnacijos periodo, tikimasi, kad užimtumui teigiamos įtakos turės tendencijų pasikeitimas ir bendras praeitų metų užfiksuotas ekonomikos atsigavimas. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad ekonomika atsigaua palaipsniui, tikimasi, kad šiais metais užimtumas padidės nežymiai, bet kitais metais augs daugiau.

Apskritai, ekonominė plėtra vyksta, atsižvelgiant į vidutinės trukmės ekonominės politikos strategijos priėmimo metu buvusias lūkesčius: ekonomika atsigaua, nors nelabai sparčiai, o 2004–2005 metų perspektyvoje nėra numatoma jokių makroekonominių disbalansų, dėl kurių reiktų keisti politiką. Tuo pačiu metu prognozė parodo vis dar lėtą ES ekonomikos prisitaikymo galimybę ir žemą augimo potencialą. Todėl būtina visapusiškai gerinti ekonomines sąlygas, siekiant aiškos pažangos, mažinant neatitikimo skirtumus tarp numatytų priimtų struktūrinių reformos priemonių. Dabartinis ekonominės veiklos pagerėjimas galėtų būti toliau skatinamas efektyviai vykdant pagrįstą makroekonominę politiką ir 2003–2005 metų BEPG aprašytas augimą skatinančias ekonomines reformas.

3. 2003–2005 METŲ BEPG TAIKYMAS DEŠIMČIAI NAUJŲJŲ VALSTYBIŲ NARIŲ

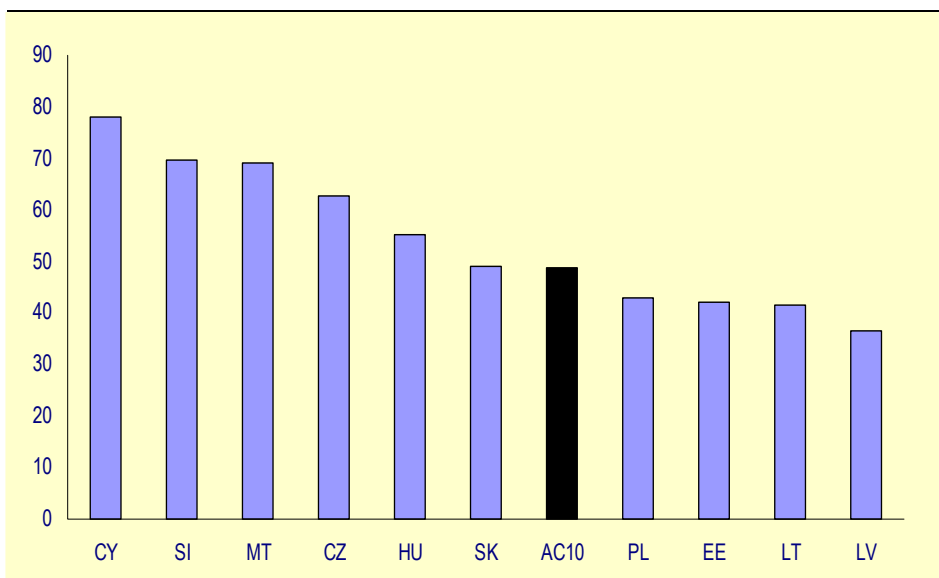
2004 m. gegužės 1 d. Kipro, Čekijos Respublikos, Estijos, Vengrijos, Latvijos, Lietuvos, Maltos, Lenkijos, Slovakijos, Slovėnijos įstojimas bus labai svarbus Sąjungos istorijos įvykis.

Plėtra prisidės prie naujo ekonominio dinamiškumo, kurio poveikis bus abipusiai naudingas. Naujųjų valstybių narių augimo potencialas sudaro apie 4 % per metus. Tai *inter alia* atspindi pastarųjų metų struktūrinių ir institucinių reformų žymią pažangą.

Vidaus rinkoje gyvens 455 milijonų piliečių.

Nepaisant pastarųjų metų pažangos, reikia pripažinti, kad jų pradinė situacija smarkiai skiriasi ir, kad stojančiųjų šalių BVP iš pradžių sudarys tik 5 % Sąjungos BVP. Dėl to, kad pajamų lygis sudaro mažiau nei pusę 15 ES valstybių narių pajamų lygio (žr. 1 diagramą), pagrindinė stojančiųjų valstybių narių užduotis – ilgalaikėje perspektyvoje išsaugoti realią konvergenciją, tuo pačiu metu trumpu ar vidutinės trukmės laikotarpiu siekiant nominalios konvergencijos.

1 diagrama: BVP vienam gyventojui (ES-15=100)

Šaltinis: Komisijos tarnybos (Eurostat, Struktūriniai rodikliai).

Naujų valstybių narių struktūrinės problemos iš esmės niekuo nesiskiria nuo dabartinių valstybių narių problemų, nepaisant to, kad kai kurioms iš jų spręsti reikia daugiau pastangų.³ Todėl dabartinė ekonominės politikos strategija atrodo iš esmės tinkama. Dėl šioms šalims iškilusių problemų dydžio reikia rasti tinkamą pusiausvyrą tarp įvairių politikos sričių reikalavimų. Pavyzdžiui, tai, kad dauguma stojančiųjų valstybių narių dar neužbaigė perėjimo prie šiuolaikinės į paslaugas orientuotos rinkos ekonomikos, dauguma jų turi vykdyti politiką, skatinančią realią konvergenciją. ES ženkliai prisidės prie realios konvergencijos siekimo per sanglaudos iš struktūrinius fondus bei Europos investicijų banką skirdama investicijas mažiau išsivysčiusiems regionams. Tačiau nemažai lėšų, skirtų finansuoti būtiną fizinio ir žmogiškojo kapitalo atnaujinimą, turi būti skiriama iš nacionalinių biudžetų, be to už finansus atsakingos valdžios įstaigos turi sugebėti susidoroti su išlaidų poreikiu, susijusiu su pereinamojo laikotarpio reformų užbaigimu, o kartu išlaikyti fiskalinę discipliną. Tuo pat metu ir atsižvelgiant į pradinį 6 % BVP biudžeto deficito vidurkį, siekiant makroekonominio stabilumo, reikia užtikrinti būtiną viešųjų finansų konsolidavimo lygį.

Kituose skyriuose yra apžvelgiama dabartinė ekonominės politikos strategija ir išskiriamos bendrosios gairės ir politikos sritys, kuriose dėl konkrečios daugelio stojančiųjų valstybių padėties būtų pagrįsta joms suteikti ilgesnį prisitaikymo laikotarpį. Pabrėžtina, kad stojančiosios šalys tarpusavyje yra gana skirtingos. Atsižvelgiant į skirtingus jų ekonominės veiklos rodiklius, perspektyvas, struktūras ir institucijas, šių atnaujintų gairių II dalyje kiekvienai šaliai atskirai yra pateikiamos konkrečios rekomendacijos.

3.1 Augimą ir stabilumą skatinanti makroekonominė politika

Pagrįsta makroekonominė politika labai svarbi, palaikant augimą, užimtumą ir stabilias kainas. Naujosios valstybės narės kaip ir dabartinės turėtų siekti gerai subalansuoto augimo, kuris visapusiškai išnaudotų jų augimo potencialą. Be to, daugelio stojančiųjų valstybių narių makroekonominė politika taip pat turi remti struktūrinio perėjimo prie daugiau į paslaugas orientuotos ekonomikos užbaigimą.

³ Europos ekonomika, vienkartinis leidinys Nr. 4 „Pagrindinės struktūrinės problemos stojančiose valstybėse narėse: stojančiųjų valstybių narių integracija į Bendrijos ekonominės politikos koordinavimo procesus“, 2003 m. liepa.

Naujosios valstybės narės turės siekti bendros būtinų struktūrinių reformų ir stabilumą kuriančios makroekonominės politikos naudos. Valiutų kursų režimas – svarbi visos ekonominės ir pinigų politikos dalis, kuri turi būti nukreipta siekti realios ir tvarios minimalios konvergencijos. Dalyvavimas VKM II kažkuriuo metu po įstojimo padėtų pasiekti šių tikslų. Patikima pinigų politika leistų mažinti ilgalaikes palūkanų normas, kas sudarytų palankias sąlygas tiek didelėms investicijoms, tiek ir biudžeto konsolidavimui.

Atsižvelgiant į poreikį sudaryti ir išlaikyti pagrįstą biudžetą, reikia nustatyti atitinkamą laikotarpį, per kurį būtų derinama, iš vienos pusės, būtinybė konsoliduoti biudžetą, o iš kitos pusės, biudžeto politika, skatinanti perėjimą. Biudžeto stebėjimas naujosiose valstybėse narėse bus pradėtas nuo jų konvergencijos programų tyrimo. Ypatingas dėmesys bus skiriamas konkrečioms šalies sąlygoms, ypač pradinio biudžeto situacijai, vykstantiems struktūriniams pokyčiams ekonomikoje ir galimoms kylančioms grėsmėms dėl einamosios sąskaitos disbalanso ir stipraus kredito padidėjimo. Ekonominiu požiūriu būtų tinkama kai kuriais atvejais, kai koreguojamas deficitas sudaro daugiau nei 3 %, numatyti daugiamečių koregavimo laikotarpį. Tai sudarytų sąlygas naujosios valstybės narės tvariai konsoliduoti viešuosius finansus, kartu užbaigiant ekonominį restruktūrizavimą. Apskritai, valstybės išlaidų efektyvumą galima padidinti *inter alia* nukreipiant jas į augimą skatinančias, efektyvias sąnaudų prasme investicijas į fizinį ir žmogiškąjį kapitalą, į tyrimus ir inovacijas. Be to, praplečiant darbo užmokesčio mokesstinę bazę ir patobulinant mokesčių rinkimą taip, kad būtų užtikrintos atitinkamos pajamos, būtų palengvintas darbo užmokesčio mokesčio įmokų mažinimas (įskaitant aukštas socialinio draudimo įmokas).

1 lentelė: Naujųjų ir dabartinių valstybių narių makroekonominiai rodikliai 2003 m.

	SŠ10	ES15
BVP augimas(realus, % p.a.)	3.6	0.8
Infliacija (% p.a.)	2.1	2.0
Einamoji sąskaita (% BVP)	-3.7	0.2
Bedarbystė (%)	14.3	8.0
Vyriausybės balansas (% BVP)	-5.7	-2.6
SŠ=stojančiosios šalys		
Šaltinis: Komisijos tarnybos (įsk. Eurostat, Struktūrinius rodiklius)		

Einamosios sąskaitos deficitas 2003 m. naujosiose valstybėse narėse vidutiniškai sudarė apie 4½ BVP vidurkio, atspindėdamas „vijimosi“ procesą ir gana didelį skirtumą tarp vidaus santaupų ir investicijų. Todėl kai kurių stojančiųjų šalių pagrindinė makroekonominės politikos užduotis – išlaikyti santykinai didelį einamosios sąskaitos deficitą ribose, leidžiančiose užtikrinti pagrįstą išorinį finansavimą. Siekiant šio tikslo, būtina taikyti fiskalinį suvaržymą ir vengti taikyti prociklišką politiką, siekiant sumažinti einamosios sąskaitos deficitą, nes gali pasunkėti jos finansavimas po to, kai visiškai bus pabaigtas privatizavimo procesas.

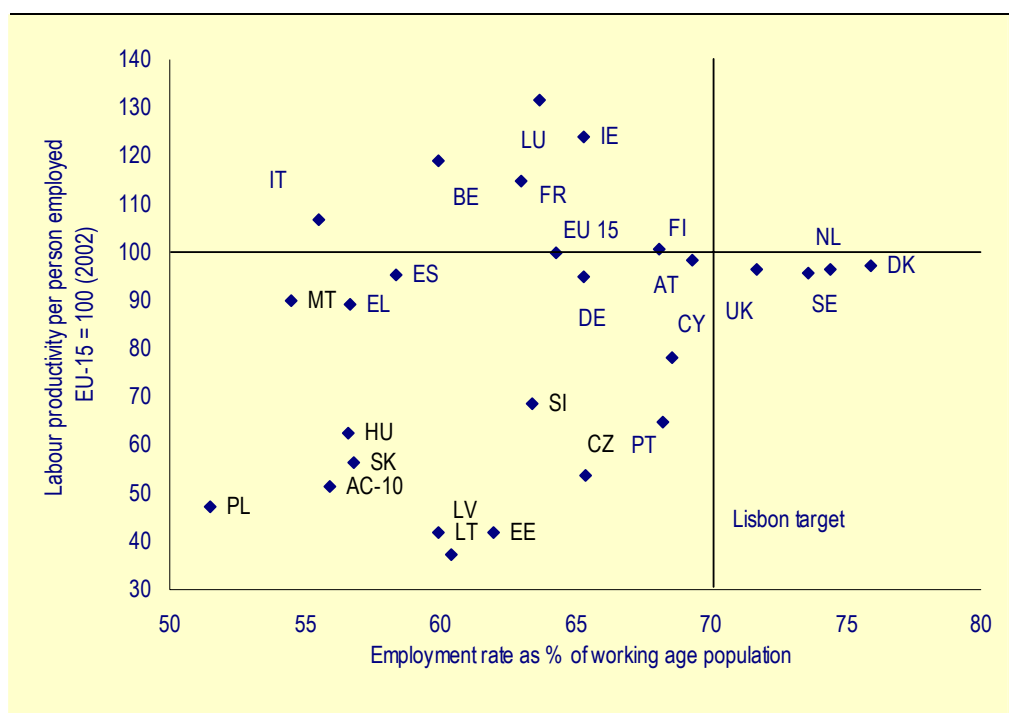
Norint sukurti stabilią makroekonominę aplinką, reikia, kad nominalus darbo užmokesčio augimas derėtų su kainų stabilumu ir našumo padidėjimu. Taip pat yra svarbu, kad nustatant darbo užmokesčių stojančiosiose šalyse narėse būtų skatinamas ekonominis restruktūrizavimas, leidžiant darbo užmokesčiui geriau atspindėti skirtumus vietinėje darbo rinkoje pagal įmones, sektorius, regionus ir profesijas. Be to, siekiant pritraukti tiesiogines investicijas, reikia skatinti išorinį konkurencingumą.

3.2 Europos augimo potencialą skatinančios ekonominės reformos

Skirtumo pajamų lygyje panaikinimas yra ilgalaikis procesas. Tarp stojančiųjų valstybių ir 15 ES valstybių narių yra didelis užimtumo ir našumo rodiklių skirtumas, kurį reikės panaikinti. Dabartinės gairės, kurių tikslas yra sukurti „daugiau ir geresnių darbo vietų“ ir „padidinti našumą ir verslo dinamiškumą“ geriausiai įgyvendinamos nuosekliai ir koordinuotai..

Galimas užimtumo politikų įnašas įvertinamas dabartinėse gairėse, kuriose daugiausia dėmesio skiriama „darbo apsimokėjimui“ ir darbuotojų, ypač žemos kvalifikacijos ir gyvenančių skurdžiuose regionuose, reintegracijai į darbo rinką. Darbo rinkos situacija stojančiosiose šalyse yra žymiai blogesnė: užimtumo lygis arba nesikeičia, arba mažėja, nedarbo lygis didėja (šios tendencijos neretai ilgalaikės ir dėl ko ypač nukenčia jaunimas), yra didelis skaičius neveiklių asmenų ir pakankamai dideli šešėliniai sektoriai. Todėl reikėtų, kad politika būtų nukreipta į nedidelį skaičių prioritetinių sričių, labiausiai įtakojančių darbo rinką, užtikrinant, kad realaus darbo užmokesčio kaita atspindint našumo augimą, imantis reformuoti mokesčių ir pašalpų sistemas, gerinant žmogiškojo kapitalo vystymą ir įgyvendinant atitinkamas darbo rinką reguliuojančias reformas. Užimtumo politika turi skatinti vykstančius esminius struktūrinius pokyčius sektoriniuose ir regioniniuose elementuose.

2. diagrama: Užimtumo ir našumo lygiai ES valstybėse narėse ir stojančiosiose šalyse (2002 m.)

Šaltinis: Komisijos tarnybos (Eurostat, struktūriniai rodikliai).

Naujosios valstybės narės reikės tuo pat metu pakelti užimtumo ir našumo lygius (žr. 2 diagramą). Vykstantis jų ekonomikos restruktūrizavimas yra reikalinga priemonė, siekiant pagerinti bendrą žemą našumo lygį. Pereinant nuo mažos pridėtinės vertės ir (ar) nuo mažų darbo sąnaudų veiklos sričių prie didesnės pridėtinės vertės veiklos sričių, reikia atsižvelgti į esamus palyginamuosius šių veiklų pranašumus. Paspirtėjusi ekonominė integracija į vidaus rinką ir su tuo susijusios konkurencingumą skatinančios priemonės turėtų pagreitinti restruktūrizavimo procesą naujosiose valstybėse narėse. Išaugusi konkurencija skatina sparčiau privatizuoti, rečiau naudoti administruojamas kainas, mažinti administracinius verslo suvaržymus ir remti verslumą. Šioje srityje

reikia sustiprinti centrinių ir vietos valdžios įstaigų gebėjimą įgyvendinti teisės aktus, ypač teisės normas, susijusias su įmonių patekimu į rinką ir išėjimu iš jos.

2 lentelė: Naujųjų ir dabartinių valstybių narių ekonominiai rodikliai 2003 m.

	SŠ10	ES15
BVP vienam gyventojui ¹	48,7	100
Vieno įdarbinto asmens našumas ²	53,6	100
Užimtumo lygis (2002 m.) ³	55,9	64,3
Įmonių investicijos (%BVP) ⁴	17,9	17,2
Bendros TUI įplaukos (%BVP) ⁵	5,0	4,4
Išlaidos mokslo ir tiriamiesiems darbams (% BVP) ⁶	0,83	1,98

¹PGS lygis, ES15=100. ²BVP, išreikšto PGS pagal įdarbintą asmenį lygis, ES15=100.

³Bendras užimtumo lygis – 15–64 metų įdarbintų asmenų procentinė išraiška visos to paties amžiaus grupės gyventojų atžvilgiu, 2002 m. ⁴Bendrosios privataus sektoriaus pagrindinio kapitalo investicijos, SŠ10 per 2001m., ES15 per 2002 m. ⁵ 2002 m.

⁶Bendrosios vidaus išlaidos mokslo ir tiriamiesiems darbams, 2001 m.

Šaltinis: Komisijos tarnybos (įsk. Eurostat, struktūrinių rodiklių).

Našumo augimą toliau paspartins naujųjų valstybių narių perėjimas prie žiniomis paremtos ekonomikos, kuri yra ES Lisabonos strategijos pagrindas. O taip pat Europos augimo iniciatyvoje pabrėžiama investicijų į tinklus ir tyrimus svarba yra pagrindinis augimą skatinantis veiksnys, siekiant geriau integruoti išsiplėtusią Europą ir pagerinti našumą bei konkurencingumą. Siekiant pagreitinti naujųjų valstybių narių perėjimą prie didesnę pridėtinę vertę turinčių veiklos sričių, mokslo, tiriamųjų darbų sklaida ir technologijos perdavimai yra ne mažiau svarbūs kiek ir investicijos į mokslą ir tiriamuosius darbus, siekiant pagreitinti perėjimą prie didesnės pridėtinės vertės veiklos sričių. Šiam tikslui pasiekti svarbu palaikyti aukštą tiesioginių investicijų lygį ir didinti mokymo ir lavinimo sistemų lankstumą, atsižvelgiant į darbo rinkos poreikių pokyčius⁴. Mokymo ir lavinimo sistemų reformos kaip ir investicijos į aplinkosaugos technologijas taip pat padėtų pereiti prie novatoriškesnių ir žinių panaudojimą skatinančių veiklos sričių.

Sklandžiai veikiančios, išvystytos kapitalo rinkos yra ypač svarbios, paskirstant, nukreipiant santaupas į našumą skatinančias investicijas ir kuriant investuotojų pasitikėjimą. Nors nuo 1990 m. stojančiosiose šalyse kapitalo rinka sparčiai augo (tiek dydžiu tiek verte), palyginus su dabartinėmis valstybėmis narėmis, ji išliko neišvystyta (išskyrus Kiprą ir Malta). Sparti integracija į vieną bendrą rinką finansinių paslaugų srityje, greitai šioje srityje perkeltant į nacionalinę teisę ir įgyvendinant ES teisės aktus, tik dar labiau paspartins pagrįstai vystomo ir gerai kapitalizuoto finansinio sektoriaus veiklą ir sudarys lygias sąlygas finansinėms institucijoms konkuruoti išsiplėtusioje ES. Be to, kapitalo rinkoms daugelyje naujųjų valstybių narių yra būdingas bankų tarpininkavimas (Vidurio Europoje ir Baltijos šalyse paprastai tai sudaro daugiau nei 80 % viso finansinio turto) ir didelė užsienio bankų nuosavybė (išskyrus Kiprą ir Slovėniją). Keletoje valstybių buvo pastebimas kitų finansinių tarpininkų, pavz., pensinių fondų, atsiradimas. Tokioje situacijoje naujosios valstybės narės bus ypač svarbu toliau stiprinti jų finansinės priežiūros mechanizmus ir pagerinti tarpvalstybinį bendradarbiavimą finansinės priežiūros ir finansinių krizių valdymo srityse.

⁴ 2004 m. vasario 26 d. patvirtinta Tarybos ir Komisijos bendroji tarpinė ataskaita „Švietimas ir mokymas 2010“.

3.3 Tvaraus vystymosi stiprinimas

BEPG daug dėmesio skiriama, kad ekonominis augimas ES būtų tvarus, į ekonominės politikos strategiją įtraukiant tvarų ekonominį, socialinį, aplinkos vystymąsi.

Naujosios valstybės narės kaip ir 15 ES valstybių narių dėl gyventojų senėjimo ekonominio tvaraus vystymo srityje išskirs panašių išbandymų. Esant geresnei pradinei bendrai situacijai (dažniausiai su žemesniu išiskolinimo lygiu), demografinė perspektyva turi didesnę ekonominę (ar socialinę) įtaką.

3 lentelė: Naujų ir dabartinių valstybių narių ekonominiai rodikliai		
	SŠ10	ES15
Vyriausybės skola (% BVP)	42,2	64,0
Vyresnių darbuotojų užimtumo lygis ¹	30,4	40,1
Ilgalaikio nedarbo lygis ¹	8,1	3,0
Šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisija ¹	69	98
Energijos intensyvumas	709	194
¹ Skaiciai 2002 m. Skaiciai 2001 m., 1990 m.–baziniai metai=100. Energijos suvartojimas 2001 m., paskaičiuotas pagal BVP palyginamosiomis kainomis, 1000 eurų tenkančių kilogramų skaičius.		
<i>Šaltinis:</i> Komisijos tarnybos (įsk. Eurostat, Struktūriniai rodikliai).		

Visa pagrįstai vystoma ekonominė politika prisideda prie socialinio tvarumo, kadangi darbas yra nepaprastai svarbus, padedant žmonėms išbristi iš skurdo ir socialinės atskirties. Naujosiose valstybėse narėse daugiau dėmesio reikia skirti papildomoms priemonėms, skirtoms modernizuoti socialinės apsaugos sistemas ir kelti darbuotojų kvalifikaciją, siekiant didesnio dalyvavimo ir gerinant mobilumą. Todėl didelis dėmesys turi būti skiriamas žemam jaunų ir vyresnių darbuotojų užimtumo lygiui. Reikia imtis priemonių, skirtų mažinti regioninius skirtumus, ypač užtikrinant efektyvias investicijas ir tinkamą darbo užmokesčio diferenciaciją (atspindinčią našumo skirtumus). Be to, reikia gerinti verslo aplinką, ypač sukuriant gebėjimus stiprinančias priemones viešajame valdyme. Tai taip pat sudarytų sąlygas veiksmingiau panaudoti ES struktūrinius ir sanglaudos fondus.

Svarbių investicijų į energetikos ir transporto infrastruktūrą, kurios yra reikalingos daugelyje naujų valstybių narių, tikslas – sumažinti energijos ir transporto naudojimo poveikį aplinkai ir pagerinti energijos efektyvumą. Tokios investicijos yra ypač reikalingos, kadangi naujų valstybių narių energijos intensyvumas beveik 4 kartus (žr. 3 lentelę) viršija dabartinių valstybių narių energijos intensyvumo rodiklį, nepaisant to, kad kiekvienais metais per paskutiniuosius dešimt metų rodikliai pagerėdavo 6 %. Ypač priimant sprendimus dėl investicijų, reikės atsižvelgti į išlaidas aplinkai padarytai žalai atlyginti, įskaitant sumažintas energetikos subsidijas ir atitinkamų mokesčių ir rinkliavų taikymą, pavyzdžiui už energijos vartojimą ir (ar) transporto naudojimą.

II. ATSKIROMS ŠALIMS SKIRTOS EKONOMINĖS POLITIKOS GAIRĖS

II dalyje pateikiamos atnaujintos rekomendacijos Vokietijai, Graikijai, Prancūzijai, Italijai, Nyderlandams, Portugalijai ir Jungtinei Karalystei. Taip pat pateikiamos rekomendacijos dešimčiai naujų valstybių narių.

2003 m. birželio 26 d. Taryba priėmė 2003–2005 m. bendrąsias ekonominės politikos gaires dabartinėms valstybėms narėms. Atskiroms šalims skirtos rekomendacijos apskritai išlieka galioti, nors kai kurias iš jų reikia atnaujinti, kad būtų galima tinkamai pakoreguoti biudžeto politiką.

Svarbu pabrėžti, kad net ir tais atvejais, kai buvo imtasi priemonių, kurios iš dalies ar net visiškai įgyvendina konkrečią rekomendaciją, tokia rekomendacija atnaujinama tik visapusiškai įvertinus tokių priemonių poveikį. Įvairių gairių įgyvendinimo pažangos tempas ir pobūdis yra išnagrinėjamas metinėje įgyvendinimo ataskaitoje.

1. Belgija

Neatnaujinta.

2. Danija

Neatnaujinta.

3. Vokietija

Vienas iš Vokietijai kylančių iššūkių – „greitai sumažinti valdžios sektoriaus deficitą, kad jis neviršytų pagrindinės 3 procentų BVP vertės, ir nuosekliai konsoliduoti valdžios sektoriaus finansus“. Tam tikslui 2003 m. Bendrosiose ekonominės politikos gairėse Vokietijai buvo rekomenduota:

- griežtai vykdyti biudžetą ir įgyvendinti 2003 m. paskelbtas arba kompensacines priemones, sudarančias iki 1 procento BVP, ir vėliausiai iki 2004 m. ištaisyti dabartinį perviršinį deficitą (6 rekomendacija);
- nuo 2003 m. pabaigos iki 2005 m. sumažinti pakoreguotą pagal ciklą deficitą bent vienu procentiniu punktu BVP (7 rekomendacija).

Šios dvi rekomendacijos buvo panašios į tas, kurias 2003 m. sausio 21 d. pagal Sutarties 104 straipsnio 7 dalį Vokietijai pateikė Taryba. Pagal 104 straipsnio 8 dalį ir 104 straipsnio 9 dalį 2003 m. lapkričio 18 d. Komisija priėmė dvi rekomendacijas dėl Tarybos sprendimo: 1) veiksmai, kurių Vokietija ėmėsi siekdama ištaisyti perviršinį deficitą, buvo nepakankami; 2) Vokietija privalo imtis reikiamų priemonių siekdama užtikrinti, kad vėliausiai 2005 m. valdžios sektoriaus deficitas neviršytų 3 procentų BVP. 2003 m. lapkričio 25 d. Taryba nepatvirtino šių dviejų Komisijos rekomendacijų, vietoj to priimdama keletą išvadų, kuriose *inter alia* pritariama Vokietijos įsipareigojimui 2004 m. sumažinti pakoreguotą pagal ciklą deficitą 0,6 procento BVP, o 2005 m. – 0,5 procento BVP ar daugiau, siekiant užtikrinti, kad 2005 m. biudžeto deficitas neviršytų 3 procentų BVP. Savo nuomonėje dėl 2003 m. atnaujintos Vokietijos stabilumo programos⁵ Taryba šias išvadas patvirtino.

Atsižvelgiant į tokius pasikeitimus ir įvertinant tai, kad biudžeto planai laikotarpiui po 2005 m. iš esmės yra formuojami laikotarpiu, kuriam taikomos BEPG (*inter alia* daugiametėse stabilumo programose), 6 ir 7 rekomendacijos keičiamos taip:

⁵ OL C68, 2004 3 18.

- „6. 2004 m. pakoreguotą pagal ciklą deficitą sumažinti 0,6 procento BVP per metus, o 2005 m. – bent 0,5 procento BVP ar daugiau, siekiant užtikrinti, kad biudžeto deficitas 2005 m. neviršytų 3 procentų BVP (BG 1);
7. jeigu ekonominė veikla atsigautų sparčiau nei šiuo metu planuojama, visas didesnes nei tikėtasi pajamas skirti deficitui mažinimui, taip pat paspartinti pakoreguoto pagal ciklą deficitui sumažinimą;
- 7bis ir po 2005 m. tęsti biudžeto konsolidavimą, nuosekliai mažinant pakoreguotą pagal ciklą biudžeto deficitą bent po 0,5 procentus BVP per metus (arba, jeigu būtina, daugiau), kad valdžios sektoriaus finansai vidutiniu laikotarpiu būtų subalansuoti arba būtų užtikrintas jų perviršis, o įsiskolinimo santykis vėl imtų mažėti (BG 1).“

4. Graikija

Vienas iš Graikijai kylančių iššūkių – „užtikrinti ilgalaikį viešųjų finansų tvarumą, atsižvelgiant į gyventojų senėjimą, ypač dėl didelio valdžios sektoriaus skolos santykio“. Tam tikslui 2003 m. Bendrosiose ekonominės politikos gairėse Graikijai *inter alia* buvo rekomenduota:

- užtikrinti efektyvią einamųjų pirminių valdžios sektoriaus išlaidų kontrolę, ryžtingai sprendžiant problemas, susijusias su nelanksčiais išlaidų elementais, pvz., darbo užmokesčiu (2 rekomendacija).

2003 m. fiskaliniai duomenys rodo, kad biudžeto deficitas buvo vos mažesnis nei pamatine 3 procentų BVP verte. Tai reiškia, kad lyginant su 2002 m. deficitas gerokai išaugo, nepaisant teigiamo gamybos apimčių pokyčio, atspindinčio ciklišką, ekspansinį Graikijos fiskalinės politikos pobūdį. Kyla akivaizdus pavojus, kad 2004 m. pamatinė deficitų vertė gali būti viršyta. Graikija tolsta nuo subalansuoto biudžeto arba jo perviršio.

Atsižvelgiant į tai, 2 rekomendacija keičiama taip:

- „2. iki tol, kol vidutiniu laikotarpiu bus pasiektas balansas arba perviršis, cikliška reguliuojamą biudžeto balansą pagerinti bent po 0,5 procento BVP per metus, tam tikslui užtikrinant efektyvią einamųjų pirminių valdžios sektoriaus išlaidų kontrolę, ir būti pasirengus imtis tolesnių veiksmų siekiant išvengti deficitų perviršio (BG 1).“

5. Ispanija

Neatnaujinta.

6. Prancūzija

Vienas iš Prancūzijai kylančių iššūkių – „greitai sumažinti biudžeto deficitą, kad jis neviršytų 3 procentų BVP ribos, ir vykdyti nuoseklų valdžios sektoriaus finansų konsolidavimą“. Tam tikslui 2003 m. Bendrosiose ekonominės politikos gairėse Prancūzijai buvo rekomenduota:

- 2003 m. cikliška reguliuojamą deficitą sumažinti daug labiau, nei planuojama šiuo metu (1 rekomendacija);
- įgyvendinti priemones, skirtas 2004 m. pakoreguotą pagal ciklą deficitą sumažinti 0,5 procento BVP ar daugiau, siekiant užtikrinti, kad bendras padėties pagerėjimas 2003–2004 m. leistų sumažinti nominalų deficitą žemiau pamatinės 3 procentų vertės vėliausiai 2004 m. (2 rekomendacija);

- 2003 m. sumažinti bendrosios valdžios sektoriaus skolos BVP atžvilgiu santykio augimą (3 rekomendacija).

Šios trys rekomendacijos buvo panašios į tas, kurias pagal Sutarties 104 straipsnio 7 dalį 2003 m. birželio 3 d. Prancūzijai pateikė Taryba. Pagal 104 straipsnio 4 dalį ir 104 straipsnio 9 dalį 2003 m. spalio 8 ir 21 d. Komisija priėmė dvi rekomendacijas dėl Tarybos sprendimo: 1) Prancūzija nesiėmė jokių efektyvių veiksmų atsižvelgdama į birželio 3 d. rekomendacijas; 2) Prancūzija privalo imtis būtinų veiksmų siekdama užtikrinti, kad vėliausiai 2005 m. biudžeto deficitas neviršytų pamatinės 3 procentų vertės. 2003 m. lapkričio 25 d. Taryba nepatvirtino šių dviejų Komisijos rekomendacijų, vietoj to priimdama keletą išvadų, kuriomis *inter alia* pritariama Prancūzijos įsipareigojimui 2004 m. sumažinti pakoreguotą pagal ciklą deficitą 0,8 procento BVP, o 2005 m. – 0,6 procento BVP ar daugiau, siekiant užtikrinti, kad 2005 m. biudžeto deficitas neviršytų 3 procentų BVP. Savo nuomonėje dėl 2003 m. atnaujintos Prancūzijos stabilumo programos⁶ Taryba šias išvadas patvirtino ir papildomai išaiškino.

Atsižvelgiant į tokius pasikeitimus ir įvertinant tai, kad biudžeto planai laikotarpiui po 2005 m. iš esmės bus formuojami laikotarpiu, kuriam taikomos BEPG (*inter alia* daugiametėse stabilumo programose), 1, 2 ir 3 rekomendacijos keičiamos taip:

- „1. 2004 m. pakoreguotą pagal ciklą deficitą sumažinti 0,8 procento BVP per metus, o 2005 m. – bent 0,6 procento BVP ar daugiau, siekiant užtikrinti, kad biudžeto deficitas 2005 m. neviršytų 3 procentų BVP (BG 1);
2. jeigu ekonominė veikla atsigautų sparčiau nei šiuo metu planuojama, visas didesnes nei tikėtasi pajamas skirti deficito mažinimui, taip pat paspartinti pakoreguoto pagal ciklą deficito mažinimą įgyvendinant papildomas priemones. Be to, bet kokios papildomos biudžeto pajamos, susijusias su lėtesniu nei planuota išlaidų augimu, turi būti skirtos deficitui mažinti;
3. ir po 2005 m. vykdyti biudžeto konsolidavimą, nuosekliai mažinant pakoreguotą pagal ciklą biudžeto deficitą bent po 0,5 procento BVP per metus (ar, jeigu būtina, daugiau), kad valdžios sektoriaus finansai vidutiniu laikotarpiu būtų subalansuoti arba būtų užtikrintas jų perviršis, o įsiskolinimo santykis vėl imtų mažėti (BG 1).“

7. Airija

Neatnaujinta.

8. Italija

Vienas iš iššūkių, kylančių Italijai, – „sparčiai konsoliduoti viešuosius finansus“. Tam tikslui 2003 m. Bendrosiose ekonominės politikos gairėse Italijai buvo rekomenduota:

- iki tol, kol vidutiniu laikotarpiu bus pasiektas balansas arba perviršis, pakoreguotą pagal ciklą deficitą mažinti bent 0,5 procento BVP per metus, vienkartinės priemonės keičiant ilgalaikėmis (1 rekomendacija).

2003 m. fiskaliniai duomenys rodo, kad biudžeto deficitas sudarė 2,4 procento BVP ir beveik nepakito nuo 2002 m. (2,3 procento). Atsižvelgiant į lėtą ekonomikos augimą, valdžios institucijos ir toliau rėmėsi laikinomis deficito ribojimo priemonėmis. Apskaičiuota, kad tokios priemonės pagerino biudžeto vykdymą šiek tiek daugiau nei 2 procentais BVP (2002 m. – apie 1,5 procento). Kur kas mažesnės nei pernai išlaidos palūkanoms taip pat leido išvengti didesnio deficito augimo. 2004 m.

⁶ OL C43, 2004 2 19.

perpus sumažinus vienkartinių priemonių apimtį, kyla akivaizdus pavojus, kad gali būti viršyta pamatinė 3 procentų BVP deficito vertė. Beveik nepakitus gamybos apimtims, pakoreguoto pagal ciklą balanso raida taip pat yra nepalanki. Cikliško suregulavimo požiūriu dar labiau nutolsta subalansavimo galimybė.

Atsižvelgiant į tai, 1 rekomendacija keičiama taip:

- „1. iki tol, kol vidutiniu laikotarpiu bus pasiektas biudžeto balansas arba perviršis, pakoreguotą pagal ciklą balansą pagerinti bent 0,5 procento BVP per metus, vienkartinės priemonės keičiant ilgalaikėmis, ir būti pasirengus imtis papildomų priemonių siekiant išvengti deficito perviršio (BG 1).“

9. Liuksemburgas

Neatnaujinta.

10. Nyderlandai

Vienas iš iššūkių, kylančių Nyderlandams, – „ateinančiais metais pataisyti biudžetą, atsižvelgiant į silpnesnį potencialų augimą ir biudžetui tenkančias senėjimo išlaidas“. Tam tikslui 2003 m. Bendrosiose ekonominės politikos gairėse Nyderlandams buvo rekomenduota:

- ir toliau užtikrinti, kad, skaičiuojant realiomis kainomis, valdžios sektoriaus išlaidos neperžengtų aiškiai apibrėžtų ribų, siekiant subalansuoto biudžeto ar biudžeto su perviršiu (1 rekomendacija).

2003 m. fiskaliniai duomenys rodo, kad biudžeto deficitas buvo vos mažesnis už pamatinę 3 procentų BVP vertę. Tai yra susiję su staigiu ekonomikos nuosmikiu, dėl kurio labiau nei buvo tikėtasi išaugo deficitas, nepaisant didelio fiskalinio taupymo paketo. Yra pavojus, kad 2004 m. gali būti viršyta nustatyta deficito vertė. Tačiau, atsižvelgiant į didėjančią teigiamą gamybos apimčių pokytį, pakoreguoto pagal ciklą balanso raida yra palankesnė. Cikliško suregulavimo požiūriu yra akivaizdus poslinkis balanso link.

Atsižvelgiant į tai, 1 rekomendacija keičiama taip:

- „1. ir toliau užtikrinti, kad, skaičiuojant realiomis kainomis, valdžios sektoriaus išlaidos neperžengtų aiškiai apibrėžtų ribų, vidutiniu laikotarpiu siekiant subalansuoto biudžeto arba biudžeto su perviršiu, ir būti pasirengus imtis papildomų priemonių, siekiant išvengti deficito perviršio (BG 1 ir 14).“

11. Austrija

Neatnaujinta.

12. Portugalija

Vienas iš iššūkių, kylančių Portugalijai, – „paspartinti viešųjų finansų konsolidavimą ir spręsti didelės biudžeto išlaidų dinamikos problemą“. Tam tikslui 2003 m. Bendrosiose ekonominės politikos gairėse Portugalijai buvo rekomenduota:

- 2003 m., kaip planuota, toliau mažinti biudžeto deficitą, o vėliau cikliška reguliuojamą deficitą mažinti bent 0,5 procento BVP per metus, siekiant subalansuoti biudžetą (1 rekomendaciją).

2003 m. fiskaliniai duomenys rodo, kad biudžeto deficitas sudarė 2,8 procento BVP; tai atitiko pagal Sutarties 104 straipsnio 7 dalį Portugalijai pateiktą 2002 m. lapkričio 5 d. Tarybos rekomendaciją, raginančią, kad vėliausiai 2003 m. biudžeto deficitas neviršytų pamatinės 3 procentų BVP vertės. Dėl 2003 m. ekonomikos nuosmukio labai sumažėjus gamybos apimtims, biudžeto konsolidavimo procesas smarkiai sulėtėjo, kadangi 2003 m. susidarė didžiulis mokestinių pajamų trūkumas (išskyrus vienkartinę priemonę, susijusią su mokesčių ir socialinio draudimo įmokų įsiskolinimų pardavimu). Nors vyriausybei iš esmės sekėsi planingai apriboti išlaidas (t. y. einamųjų pirminių išlaidų augimas sulėtėjo nuo 8,9 procento 2001 m. iki 7,8 procento 2002 m. ir 4,1 procento 2003 m.), dėl mokestinių pajamų trūkumo, kurį nulėmė ekonomikos nuosmukis, vyriausybė antrus metus iš eilės buvo priversta iš esmės remtis vienkartinėmis priemonėmis (1,5 ir 2,1 procento BVP atitinkamai 2002 ir 2003 m.). Atsižvelgiant į lėtą augimą ir į tai, kad planuojama tik vieną kartą iš dalies pakeisti didelę vienkartinių 2003 m. priemonių sumą, esama akivaizdaus pavojaus, kad 2004 m. vėl gali būti viršyta pamatinė deficito vertė.

Atsižvelgiant į tai, 1 rekomendacija keičiama taip:

- „1. iki tol, kol vidutiniu laikotarpiu bus pasiektas biudžeto balansas arba perviršis, pakoreguotą pagal ciklą balansą pagerinti bent 0,5 procento BVP per metus, vienkartinės priemonės pakeičiant ilgalaikėmis, ir būti pasirengus imtis papildomų priemonių, siekiant užtikrinti, kad deficitas vėl neviršytų pamatinės 3 procentų BVP vertės (BG 1).“

13. Suomija

Neatnaujinta.

14. Švedija

Neatnaujinta.

15. Jungtinė Karalystė

2003 m. fiskaliniai duomenys rodo, kad biudžeto deficitas sudarė 3,2 procento BVP, t. y. buvo didesnis už pamatinę 3 procentų BVP vertę. Biudžeto padėtis 2003 m. pablogėjo labiau nei planuota dėl mažesnių nei numatyta pajamų iš tiesioginių mokesčių. Vidutiniu laikotarpiu numatoma, kad ir iš anksto planuoti, ir cikliška reguliuojami deficitai bus vos mažesni nei 2 procentai BVP, atsižvelgiant į tai, kad planuojama didinti išlaidas, skirtas spręsti nepakankamų investicijų į viešąjį sektorių ir nepakankamo viešųjų tarnybų aprūpinimo problemas. Tačiau, atsižvelgiant į įprastus makroekonomikos svyravimus, planuojamas deficitas neleidžia nustatyti pakankamai saugios maržos,

kad nebūtų viršyta pamatinė 3 procentų BVP vertė. Be to, grėsmė planuojamam biudžetui kyla dėl to, kad numatomas autonomiškas pajamų santykio išaugimas.

Todėl, lyginant su 2003 m. Bendrosiomis ekonomikos politikos gairėmis, Jungtinei Karalystei kyla papildomas iššūkis, t. y.:

Gerinti biudžeto padėtį, kad būtų užtikrinti patikimi viešieji finansai

Siekiant gerinti biudžeto padėtį, kad būtų užtikrinti patikimi viešieji finansai, Jungtinei Karalystei rekomenduojama:

- „6. gerinti koreguojamą pagal ciklą padėtį, kad būtų konsoliduoti viešieji finansai, vidutiniu laikotarpiu užtikrinant biudžeto balansą ar perviršį, ir būti pasirengus imtis papildomų priemonių, siekiant išvengti deficito perviršio (BG 1).“

16. Kipras

Ši maža ekonomika, kurios pagrindas yra turizmas, pastaruoju metu rodė gan neblogus rezultatus nepalankiomis tarptautinėmis sąlygomis. Pradžioje pastovų ir didelį realųjį BVP augimą, kuris 1997–2001 m. sudarė 4,2 procento, lėmė ir vidaus paklausa, ir toliau sparčiai didėjantis turistų skaičius. Tačiau po 2001 m. rugsėjo 11 d. ekonomiką neigiamai paveikė turizmo krizė, susijusi su tarptautinio terorizmo grėsmėmis, karu Afganistane bei Irake ir SARS; ūkio nuosmukis tęsėsi ir 2003 m. Todėl augimas sumažėjo daugiau nei perpus, tačiau 2002 ir 2003 m., skatinamas nedidelės vidaus paklausos, vis tik siekė 2 procentus. Tačiau tai yra mažiau už potencialų augimą.

Gan gerus augimo rezultatus skatino rinkos ekonomika, kurioje vyrauja privatus sektorius ir kuri *inter alia* pasižymi gerai išvystyta finansų ir teisine sistema, apskritai apdairia ekonomine politika ir lanksčia darbo rinka. Pastarajai būdingas beveik visiškas užimtumas ir aukšti dalyvavimo rodikliai; nedarbui svyruojant tarp 3–5 procentų, Kipras iš esmės neturi užimtumo problemos. Antra vertus (masinio) turizmo krizė Kipre išryškino vis didesnę ekonomikos priklausomybę nuo šio sektoriaus, o tradiciniams pajamų iš eksporto šaltiniams, ypač gamybos sektoriuje, būdingas struktūrinis nuosmukis. Todėl Kiprui patartina imtis įvairinimo politikos plėtojant didesnės pridėtinės vertės veiklą. Šiam tikslui Kipras galėtų sparčiau pereiti prie žinių ekonomikos ir toliau tęsti verslo aplinkos supaprastinimą.

1999 m. priimtas fiskalinio konsolidavimo planas buvo papildytas ir pratęstas tolesniems metams. Tačiau 2002 ir 2003 m. fiskaliniai rezultatai vėl pablogėjo, o konsolidacijos iš esmės buvo atsisakyta, kadangi deficitas išaugo iki atitinkamai 4,6 ir 6,3 procento BVP. Ekspansinė fiskalinė nuostata prisidėjo prie vidaus paklausos augimo, o planuojamas 2003 m. einamosios sąskaitos deficitas turėtų sudaryti 4,4 procento BVP. Vyriausybė ketina iš naujo imtis spręsti šių ir tolesnių metų fiskalinio deficito problemą, taip siekdama kurti palankesnę politikos priemonių paketą ir mažinti einamosios sąskaitos deficitą.

Igyvendindamas savo politiką, Kipras turėtų siekti aukšto tvarios konvergencijos lygio, ypač viešųjų finansų konsolidavimo srityje. Be tolesnio viešųjų finansų konsolidavimo ir pastangų valdyti didėjančią priklausomybę nuo turizmo, būtina imtis politikos priemonių, kurios padėtų išsaugoti spartų augimą vidutinėje ir ilgalaikėje perspektyvoje. Tam tikslui ypač būtina stiprinti augimo ir užimtumo bazę; Kipras turi ir toliau tęsti perėjimą prie žinių visuomenės. Atsižvelgiant į tai, Kiprui kyla du svarbiausi iššūkiai:

- subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą;
- aktyviau įvairinti ekonomiką plėtojant didesnės pridėtinės vertės veiklą.

Subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą

2002 ir 2003 m. fiskalinio konsolidavimo padėtis vis blogėjo. Pradinis fiskalinio konsolidavimo planas, patvirtintas 1999 m., buvo patikslintas 2001 m., po to ir 2002 m. Juo buvo siekiama iki 2002 m. sumažinti deficitą iki 2,0 procento BVP, o iki 2005 m. pasiekti fiskalinį balansą. Tačiau dėl mažesnio augimo 2002 m. biudžeto deficitas išaugo iki 4,6 procento BVP, vietoj planuotų 2,6 procento. 2003 m. padėtis ir toliau blogėjo dėl mažo augimo, vengimo mokėti mokesčius ir atitinkamai labai sumažėjusių pajamų, o išlaidos išaugo dėl didesnių išlaidų gynybai ir ekspansinių priemonių, skirtų kompensuoti sumažėjusią išorinę paklausą. Dėl to konsolidavimo programa iš esmės nebegaliojo, o 2003 m. biudžeto deficitas pasiekė 6,3 procento BVP. Ekspansinė fiskalinė nuostata prisidėjo prie vidaus paklausos augimo ir prie gan didelio einamosios sąskaitos deficito – pagal apskaičiavimus 2003 m. jis turėjo sudaryti 4,4 procento BVP. Vyriausybė ketina iš naujo imtis spręsti fiskalinio deficito problemą, taip siekdama kurti palankesnę politikos priemonių paketą ir mažinti einamosios sąskaitos deficitą. Norint sugrąžinti fiskalinę konsolidaciją, būtinos aktyvios korekcinės priemonės. Viešųjų finansų kokybė turėtų pagerėti įgyvendinus visapusišką fiskalinę reformą, kurią

planuojama baigti iki 2004 m. pabaigos. Šios reformos prisidės prie tolesnio deficito mažinimo ir padės suvaldyti einamosios sąskaitos deficitą, tvarioje teritorijoje, jeigu vėl pablogėtų grynųjų privačių santaupų padėtis.

Įvairinti ekonomiką plėtojant didesnės pridėtinės vertės veiklą

Nors turizmo sektoriuje sukurama apie 15–20 procentų BVP ir darbo vietų, vis tik esant nepalankiai tarptautinei padėčiai šalies ūkis pasirodė esąs gan atsparus. Tačiau ilgalaikėje perspektyvoje Kiprui būtų naudinga tobulinti turizmo verslą ir plėtoti kitas pridėtinės vertės veiklos šakas. Šia linkme Kipro vyriausybė inicijavo keletą reformų, siekdama palengvinti perėjimą prie žinių ekonomikos. Nepaisant to, problemų gali kilti dėl žemo išlaidų lygio mokslo tiriamajai veiklai, ypač verslo sektoriuje, ir informacinių technologijų įgūdžių trūkumo. Galiausiai ir elektroninės prekybos apimtys, ir interneto prieigą turinčių namų ūkių procentas yra gan maži.

Norint didinti produktų rinkų efektyvumą, taip pat būtina gerinti verslo aplinką. Pirma, Kipro ekonomikoje vyrauja mažos šeimininės įmonės, kurių plėtrą galbūt iš dalies stabdo ribotos galimybės gauti finansavimą. Antra, konkurencija tinklo infrastruktūros sektoriuose yra ribota. Pavyzdžiui, elektros rinkoje vis dar nėra atskirtas perdavimo sistemų operatorius. 2003 m. lapkričio mėn. telekomunikacijų ir pašto paslaugų sektorių priežiūros tarnyba paskelbė du potvarkius, kuriais siekiama paspartinti (tačiau ne visiškai užbaigti) vietinės linijos atsiejimą šiuose sektoriuose. Galiausiai tebeegzistuoja kliūtys patekti į rinką oro transporto srityje, o *acquis* laivybos sektoriuje vis dar yra neįgyvendinta.

Kiprui skirtos rekomendacijos

Norint tinkamai priimti pirmiau išvardytus iššūkius, būtinos plačios struktūrinės reformos, nurodytos Bendrųjų ekonominės politikos gairių I dalyje pateiktose bendrosiose gairėse (BG).

Siekiant subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą, Kiprui rekomenduojama:

1. ilgalaikėje perspektyvoje patikimai ir subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą, atsižvelgiant į sprendimus, kuriuos Taryba priims vykdydama biudžeto priežiūrą (BG 1).

Siekiant įvairinti ekonomiką plėtojant didesnės pridėtinės vertės veiklą, Kiprui rekomenduojama:

2. stiprinti pastangas siekiant didinti kvalifikuoto žmogiškojo kapitalo atitiktį, skatinti mokslo tiriamąją veiklą ir naujovių diegimą, ypač verslo sektoriuje, ir gerinti sąlygas lengvinant IKT sklaidą (BG 9, 13);
3. toliau tęsti verslo ir mokesčių aplinkos supaprastinimą (BG 11).

17. Čekija

Po 1997–1998 m. ekonomikos nuosmukio Čekijos metinis realiojo BVP prieaugis vidutiniškai sudarė apie 3 procentus, išskyrus 2002 m., kai šalį nusiaubė dideli potvyniai, ir BVP prieaugis siekė tik 2 procentus. SVKI infliacijos lygis yra labai žemas (2002 m. – 1,4 procento, 2003 m. – 0,1 procento), o monetarinės institucijos nepasiekė planuoto infliacijos lygio. Augimo rezultatus lėmė pertvarkymai, tačiau gamybos apimtys vis dar nepasiekė planuoto potencialo. Pagrindiniai pertvarkymai vyko bankų sektoriuje. Dėl bankų sektoriaus pertvarkymo susidarė didelių fiskalinių išlaidų, kadangi valstybė iš bankų balansų perėmė beviltiškus aktyvus. Be to, fiskalinė politika dar visai neseniai buvo nelabai griežta, dėl to biudžeto deficitas sparčiai augo. Ekspansinė fiskalinė nuostata prisidėjo prie vidaus paklausos išaugimo ir prie to, kad vis labiau su vartojimu susijęs einamosios sąskaitos deficitas išaugo iki 6 procentų BVP.

Igyvendindama savo politiką, Čekija turėtų siekti užtikrinti aukštą tvarios konvergencijos lygį, ypač viešųjų finansų konsolidavimo srityje. Lyginant su kitomis naujomis valstybėmis narėmis, šalies ekonomikai būdingas gan lėtas augimas. Todėl, be tolesnio viešųjų finansų konsolidavimo, būtina imtis politikos priemonių, kurios padėtų paspartinti augimą vidutinėje ir ilgalaikėje perspektyvoje. Tam tikslui būtina spręsti likusias struktūrines problemas, ypač darbo rinkoje ir verslo aplinkoje, ir paspartinti perėjimą prie žinių ekonomikos. Atsižvelgiant į tai, Čekijai kyla keturi svarbiausi iššūkiai:

- imtis neatidėliotinų priemonių, siekiant toliau subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą ir išsaugoti ilgalaikį viešųjų finansų tvarumą;
- toliau spręsti struktūrines problemas darbo rinkoje;
- gerinti spartesnio produktyvumo augimo sąlygas;
- skatinti verslininkystę ir MVĮ.

Imtis neatidėliotinų priemonių, siekiant toliau subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą ir išsaugoti ilgalaikį viešųjų finansų tvarumą

Biudžeto deficitas išaugo nuo 6,4 procento BVP 2002 m. iki 12,9 procento BVP 2003 m.⁷, o tai paskatino tolesnį einamosios sąskaitos deficito augimą. 2003 m. vyriausybė priėmė fiskalinio konsolidavimo programą, kuria 2006 m. biudžeto deficitą siekiama sumažinti iki 4 procentų BVP. Fiskalinis konsolidavimas padės toliau mažinti deficitą ir suvaldyti einamosios sąskaitos deficitą, jeigu vėl pablogėtų grynąjų privačių santaupų padėtis.

Tačiau viešųjų finansų kokybės pagerėjimas labai priklausys nuo to, kaip bus įgyvendinama fiskalinė reforma. Labai svarbus fiskalinės reformos bruožas yra institucinės struktūros modifikavimas diegiant vidutinio laikotarpio išlaidų planus ir į rezultatus orientuotus biudžetus. Išlaidų planai turėtų ypač sumažinti centrinės valdžios norą teikti valstybės garantijas, kurios lieka didelės fiskalinės rizikos šaltiniu. Be to, regionų ir vietų lygiu nepakankamai taikomos biudžeto valdymo taisyklės, o tai, atsižvelgiant į tęstinę viešojo administravimo decentralizaciją, ateityje kels pavojų patikimai fiskalinei būklei. Kaip teigiamą tendenciją verta paminėti tai, kad savo reformų planuose vyriausybė artimiausiais metais nenumato mažinti viešųjų investicijų išlaidų BVP dalies.

Ilgalaikio viešųjų finansų tvarumo srityje didelį susirūpinimą kelia nebiudžetinės išlaidos ir greitai augančios socialinės bei sveikatos apsaugos išlaidos. Nors dabartinis valdžios sektoriaus skolos lygis nėra aukštas, su pirmiau nurodytais išlaidų straipsniais susijusios tendencijos prisidėjo prie spartaus jos išaugimo pastaraisiais metais (nuo 25,2 procento BVP 2001 m. iki 37,6 procento BVP 2003 m.).

⁷ Šį deficitą iš dalies lemia viena priskirtoji valstybės garantija, sudaranti apie 6,3 procento BVP.

Toliau spręsti struktūrines problemas darbo rinkoje

1990–2002 m. Čekijos darbo rinkoje įvyko esminių struktūrinių pokyčių. Dirbančiųjų dalis pirminiame sektoriuje sumažėjo nuo 12,4 iki 4,8 procento visos darbo jėgos, antriniame sektoriuje – nuo 45,1 iki 39,6 procento, o tretiniame sektoriuje išaugo nuo 42,5 iki 55,6 procento. 2002 m. pabaigoje nedarbo lygis sudarė 7,3 procento, o ketvirtajame 2003 m. ketvirtyje išaugo iki 8,1 procento. Be pertvarkymo proceso, nedarbui greičiausiai įtakos turės viešųjų finansų reforma, kurią įgyvendinus 2004–2006 m. viešojo sektoriaus darbo vietų skaičius sumažės 2 procentais. Profesinių sąjungų įtaka darbo užmokesčiui yra maža. Derybų dėl darbo užmokesčio procesas yra decentralizuotas, darbo užmokestis dažniausiai nustatomas įmonių lygiu. Firmų ir sektorių derybinės veiklos koordinavimas yra menkas. Nepaisant to, kad užimtumo lygis yra aukštas (2002 m. sudarė 65,5 procento), o nedarbo lygis beveik lygus ES vidurkiui, Čekijos darbo rinkai būdinga keletas struktūrinių trūkumų. Pirmia, egzistuoja labai dideli regioniniai nedarbo skirtumai. Nedarbo lygis struktūriškai silpnuose regionuose yra daugiau kaip keturis kartus didesnis nei Prahose ir kai kuriuose regionuose viršija 25 procentus. Antra, ilgalaikio nedarbo (daugiau nei vieneri metai) dalis yra labai didelė – 2003 m. pabaigoje ji pasiekė 40,3 procento. Be to, vidutinis registravimosi darbo biržose laikotarpis darosi ilgesnis. Trečia, jaunimo (jaunesnių nei 25 asmenų) nedarbo lygis yra labai aukštas. Vidutinė nedirbančio jaunimo dalis yra beveik 23 procentai ir labai skiriasi tarp regionų.

Darbo pasiūlos požiūriu ilgalaikį nedarbą ir menką profesinį lankstumą lemia mokesčių ir išmokų sistemos būdingi stabdantys veiksniai, nepakankamai išplėtotą tęstinio mokymosi programų sistema ir švietimo bei mokymo sistemų trūkumai. Pastarosios nepakankamai užtikrina, kad įgūdžiai būtų pritaikyti darbo rinkos poreikiams, ypač žinių ekonomikos poreikiams. Struktūriniai Čekijos darbo rinkos trūkumai taip pat atspindi mažą geografinį mobilumą, kurį lemia dvi pagrindinės problemos: pirmia, būsto kainų reguliavimas silpnina būsto pasiūlos padėtį regionuose, kuriuose yra kuriamos darbo vietos. Antra, silpnai išvystyta transporto infrastruktūra didina susisiekimo išlaidas ir daro kliūčių norintiems investuoti bei kurti naujas įmones struktūriškai silpnuose regionuose.

Darbo paklausos požiūriu aukštas sveikatos ir socialinio draudimo įmokų lygis gali turėti neigiamą poveikį. Bendras sveikatos ir socialinio draudimo įmokų lygis pasiekė 47,5 procento bendrojo darbo užmokesčio (apie ketvirtadalį įmokos moka darbuotojai, o tris ketvirtadalius – darbdaviai).

Gerinti spartesnio produktyvumo augimo sąlygas

Produktyvumo augimas Čekijoje yra gan mažas. 1996–2002 m. darbo produktyvumas augo 2,1 procento per metus – tai žemiausias rodiklis tarp naujųjų narių. Be to, produktyvumo lygis vis dar yra žemas palyginti su ES (apie 55 procentai penkiolikos ES valstybių narių vidurkis 2003 m.). Iš tokią padėtį lemiančių veiksnių galima nurodyti ribotą švietimo sistemos lankstumą, mažą mokslo tiriamosios veiklos bei naujovių diegimo efektyvumą ir menką IKT naudojimą. Ribotas švietimo ir mokymo sistemos lankstumas, reaguojant į kintančius įgūdžių poreikius, pasireiškia per įgūdžių neatitikimus darbo rinkoje. Išsilavinimo lygis (20–24 metų amžiaus asmenų, turinčių bent vidurinį išsilavinimą, procentas) yra labai aukštas (92 procentai), tačiau aukštojo mokslo absolventų dalis yra viena mažiausių ES. Nepaisant to, kad lyginant su kitomis naujosiomis narėmis mokslo tiriamajai veiklai skiriama gan daug lėšų, naujovių diegimo veikla, vertinama patentų skaičiumi, yra labai menka, o tai leidžia teigti, kad mokslo tiriamosios veiklos efektyvumas yra mažas. Atrodo, kad tyrimų institucijos (pvz., universitetai ir Čekijos mokslų akademija) ir privatus sektorius mažai bendradarbiauja. Vyriausybė pripažino šias problemas ir patvirtino Nacionalinę 2004–2008 m. mokslo tiriamosios veiklos politiką, siekdama skatinti mokslo tiriamąją veiklą, tačiau rezultatai labai priklausys nuo jos visapusiško įgyvendinimo.

Skatinti verslumą ir MVI

Atrodo, kad nepaisant pažangos, pasiektos kuriant veiksmingą konkurencijos sistemą, ir nuolatinio teisinės aplinkos tobulinimo, Čekijoje vis dar esama rimtų kliūčių verslumui. Tai *inter alia* atspindi maža MVĮ tenkanti BVP dalis (mažiau nei 40 procentų). Bendras įmonių steigimo rodiklis nuo viso įmonių skaičiaus yra gan mažas, lyginant su kitomis naujosiomis narėmis.

Atrodo, kad prie šios padėties prisideda neproporcingai didelį poveikį MVĮ darantys verslo aplinkos trūkumai, pvz.: reglamentavimo ir teisės aktų įgyvendinimo problemos, per didelė administracinė našta bendrovėms ir ribotos galimybės gauti finansavimą. Administracinis naujos įmonės steigimo procesas yra labai ilgas ir sudėtingas. Verslininkai dažnai kritikuoja neefektyvią ir dažnai neskaidrią Įmonių registro veiklą. Be to, teisės aktai bankroto srityje neleidžia problemų turinčioms įmonėms tinkamai išeiti iš rinkos ar persitvarkyti. Šiuo metu rengiama keletas įstatymų leidybos pasiūlymų, siekiant spręsti kai kurias iš šių problemų, tačiau pažanga yra lėta. Nepaisant pagerėjusios teisėjų kvalifikacijos, teisės aktų įgyvendinimo kokybė ir savalaikiškumas išlieka esminė problema. Be to, naujoms įmonėms ypač sunku rasti išorinių finansavimo šaltinių.

Čekijai skirtos rekomendacijos

Norint tinkamai priimti pirmiau išvardytus iššūkius, būtinos plačios struktūrinės reformos, nurodytos Bendrųjų ekonominės politikos gairių I dalyje pateiktose bendrosiose gairėse (BG).

Siekiant imtis neatidėliotinų priemonių toliau subalansuotai mažinti biudžeto deficitą ir užtikrinti ilgalaikį viešųjų finansų tvarumą, Čekijai rekomenduojama:

1. ilgalaikėje perspektyvoje patikimai ir subalansuotai mažinti biudžeto deficitą, atsižvelgiant į sprendimus, kuriuos Taryba priims vykdydama biudžeto priežiūrą (BG 1);
2. reformuoti sveikatos apsaugos ir pensijų sistemas, siekiant užtikrinti jų finansinį tvarumą, ypač sprendžiant problemas, susijusias su numatomu senų žmonių priklausomumo santykio augimu, imtis priemonių mažinti fiskalinę riziką, susijusią su augančiais sąlyginiais išsipareigojimais, ir užtikrinti, kad būtų padidintos paskatos ieškoti darbo, o dideli socialinio draudimo įmokų tarifai būtų sumažinti (BG 4, 14 ir 16).

Siekiant spręsti struktūrines problemas darbo rinkoje, Čekijai rekomenduojama:

3. stiprinti darbo jėgos pasiūlą, reformuojant mokesčių lengvatų sistemas, kad būtų pašalinti veiksniai, neskatinantys dirbti, ir stiprinti profesinį bei regioninį mobilumą, mažinant įgūdžių neatitikimus, taip pat užtikrinti perkvalifikavimo priemonių ir kitos aktyvios darbo rinkos politikos efektyvumą, panaikinti būsto rinkos reguliavimą ir gerinti transporto infrastruktūrą (BG 4, 7, 8 ir 13).

Siekiant pagerinti spartesnio produktyvumo augimo sąlygas, Čekijai rekomenduojama:

4. gerinti švietimo bei mokymo sistemos efektyvumą bei kokybę ir jos reagavimą į besikeičiančius įgūdžių poreikius (BG 13);
5. gerinti mokslo tiriamosios ir naujovių diegimo veiklos efektyvumą, skatinti žinių perdavimą per TUI ir remti žinių sklaidą (BG 13).

Siekiant skatinti verslumą ir MVĮ, Čekijai rekomenduojama:

6. gerinti verslo klimata, ypač šalinant administracinę naštą, gerinant bei stiprinant teisinę bazę ir didinant galimybes gauti finansavimą (BG 11 ir 12).

18. Estija

Silpnos išorinės paklausos sąlygomis Estijos makroekonomikos rodikliai 2003 m. išliko stabilūs, tačiau einamosios sąskaitos deficitas išaugo iki 13,7 procento BVP. 4,8 procento BVP prieaugį lėmė ir didėjančios investicijos, ir privataus vartojimo augimas. Pastarąjį lėmė spartus kreditavimo augimas, didesnis darbo užmokestis ir kuklus užimtumo augimas. Lyginant su užsitęsusių investicinių vangumu euro zonoje, dėl didelių TUI ir mažų palūkanų normų kapitalo sąnaudos Estijoje sparčiai augo (per 11 procentų). Infliacija, 2001 m. viduryje išaugusi iki beveik 7 procentų, 2003 m. sumažėjo iki 1,3 procento. Dėl aktyvios veiklos ir pagerėjusio mokesčių surinkimo 2002 m. biudžeto perviršis išaugo iki 1,8 procento BVP, o 2003 m. – iki 2,6 procento, nepaisant to, kad parlamentas patvirtino papildomas išlaidas. Kai kurios vietos savivaldos ir toliau lieka našta viešiesiems finansams.

Igyvendindama savo politiką, Estija turėtų siekti aukšto tvarios konvergencijos lygio ir mažinti einamosios sąskaitos deficitą. Fiskalinė politika gali turėti didelį poveikį einamajai sąskaitai, o struktūrinė politika, ypač skirta gerinti produktyvumą ir didinti konkurencingumą, gali padidinti ekonomikos augimo potencialą ir atitinkamai toliau gerinti santaupų – investicijų balansą bei einamąją sąskaitą. Be to, darbo rinka, o konkrečiai – aukštas nedarbo lygis, tebelieka svarbus iššūkis, kylantis valdžios institucijoms po nepriklausomybės metais įgyvendintų ekonomikos pertvarkymų. Atsižvelgiant į tai, Estijai kyla tokie keturi svarbiausi iššūkiai:

- pasitelkiant tinkamą fiskalinę politiką, spręsti didelio einamosios sąskaitos deficito problemą;
- spręsti struktūrines darbo rinkos problemas;
- gerinti produktyvumo augimo sąlygas;
- plėtoti efektyvią konkurenciją tinklo infrastruktūros sektoriuose.

Pasitelkiant tinkamą fiskalinę politiką, spręsti didelio einamosios sąskaitos deficito problemą

Vidaus ir užsienio paklausos neatitikimas pasireiškė didele importo prekių paklausa (7,9 procento prieaugis) ir gan vangiu eksporto augimu (4,2 procento prieaugis); tai atitinkamai lėmė, kad einamosios sąskaitos deficitas 2003 m. išaugo iki 13,7 procento BVP. Didelę deficito dalį sudarė didelis kiekis vienkartinių straipsnių, daugiausia susijusių su investicinių prekių importu, ir neigiamas pajamų balansas, o dėl didelių TUI kapitalo sąskaita išliko teigiama. Žemas valstybės skolos lygis (apie 5 procentai BVP) ir teigiami šalies kredito reitingai artimiausiu metu leidžia sumažinti susirūpinimą dėl einamosios sąskaitos deficito finansavimo įtakos stabilumui. Be to, centrinė vyriausybė sukaupė 9 procentų BVP dydžio „stabilumo rezervą“, kurį sudaro lėšos ir biudžeto perviršio bei privatizavimo pajamos nuo 1997 m.

Todėl siekiant vidutinėje perspektyvoje iš esmės sumažinti šį didelį Estijos ūkio makroekonomikos disbalansą, būtina struktūrinė politika, stiprinanti Estijos prekių ir paslaugų išorinį konkurencingumą, pirmiausiai sparčiai gerinant šalies infrastruktūrą ir investicijas į žmogiškąjį kapitalą, ypatingą dėmesį skiriant neturtingiems šalies regionams.

Tinkamos fiskalinės politikos tąsa vaidina svarbų vaidmenį sprendžiant einamosios sąskaitos deficito problemą. Nors biudžeto perviršis išaugo nuo 1,8 procento BVP 2002 m. iki 2,6 procento BVP 2003 m., kai kurios vietos savivaldos, nevykdžiusios biudžeto nė 2002, nė 2003 metais, ir toliau buvo našta viešiesiems finansams. Nepaisant pastarųjų metų fiskalinio perviršio ir mažos valstybės skolos, planuojamas mokesčių mažinimas, papildomos išlaidos ir įsipareigojimai, susiję su stojimu į ES, artimiausioje ateityje padidins spaudimą biudžetui. Dėl to nacionalinės santaupos gali dar sumažėti, o tai turėtų neigiamą poveikį bendram politikos priemonių paketui, ypač atsižvelgiant į labai didelį einamosios sąskaitos deficitą. Apskritai net ir šiek tiek sušvelninus fiskalinę politiką, ateinančius

kelerius metų Estijos biudžetas bus subalansuotas ar net su perviršiu. Be to, ne tokia griežta fiskalinė politika pirmuosius kelerius narystės ES metus greičiausiai sutaps su ekonomikos pakilimu. Negalima atmesti cikliško numatomos fiskalinės politikos poveikio. Taigi, įgyvendinant vidutinio laikotarpio Estijos fiskalinės politikos programą, būtinas išmintingas ir lankstus požiūris.

Spręsti struktūrines darbo rinkos problemas

Nuo Estijos nepriklausomybės atkūrimo darbo rinkos sąlygos šalyje laipsniškai blogėjo. Atrodo, kad ekonomikos pertvarkymai ir jų nulemtas įgūdžių neatitikimas, yra svarbiausi veiksniai, dėl kurių nedarbo lygis 2000 m. viduryje išaugo iki 14,5 procento (pagal TDO apibrėžimą). Užimtumo lygis, mažėjęs nuo 65 procentų 1997 m. iki 60,6 procento 2000 m., 2002 m. pirmą kartą nuo šalies nepriklausomybės atkūrimo šiek tiek išaugo iki 61,1 procento, o tai prisidėjo prie padėties darbo rinkoje pasikeitimo, dėl kurio nedarbo lygis 2002 m. sumažėjo iki 10,3 procento. Tačiau šį pagerėjimą nulėmė nedaug išaugęs užimtumas ir labai sumažėjusi ekonomiškai aktyvių gyventojų dalis; 1997–2002 m. užimtumas išaugo apie 2 procentus, o ekonomiškai aktyvių gyventojų dalis sumažėjo beveik 2,5 procento.

1997–2002 m. augantis nedarbas buvo susijęs su pastoviu ilgalaikių bedarbių ir paskatų dirbti neturinčių darbuotojų dalies augimu, o galiausiai – ir struktūrinio nedarbo lygio augimu. Tačiau asmenų, neturinčių darbo daugiau nei metus, dalis 2002 m. sumažėjo iki 41 procento bedarbių, arba beveik iki to paties lygio kaip 1997 m., nors per tą laikotarpį jis buvo išaugęs iki 60 procentų. Nepaisant to, ilgalaikių bedarbių skaičius išlieka ypač didelis, o tai leidžia daryti prielaidą, kad daugelis bedarbių neturi įgūdžių, reikalingų norint sėkmingai grįžti į darbo rinką. Regionų skirtumai ir toliau išlieka, o nedarbas yra kur kas didesnis šiaurės rytuose (apie 19 procentų darbo jėgos) nei pietuose (8,5–9 procentai).

Gerinti produktyvumo augimo sąlygas

Estijos produktyvumo lygis vis dar labai žemas lyginant su ES vidurkiu (42 procentai penkiolikos ES šalių lygio 2002 m.). 1997–2000 m. laikotarpiu darbo produktyvumas sparčiai augo (7 procentai per metus), tačiau nuo 2000 m. jo tempai sulėtėjo. Du pagrindiniai veiksniai gali trukdyti būsimam produktyvumo augimui: darbo jėgos kvalifikacijos trūkumas ir žemas mokslo tiriamosios veiklos ir naujovių diegimo lygis. Šie du veiksniai taip pat paaiškina, kodėl TUI yra daugiausia koncentruotos tose srityse, kuriose nebūtina plati mokslo tiriamoji veikla ir didelė kvalifikacija.

Kvalifikuotos darbo jėgos trūkumą lemia neefektyvi švietimo sistema, kadangi valstybės išlaidos švietimui yra gan didelės (6,7 procento BVP 2000 m.). Ypatingą rūpestį kelia tai, kad švietimo sistema nėra pakankamai prisiderinusi prie darbo rinkos poreikių, dėl to susidaro įgūdžių neatitikimas.

Gerai parengta mokslo tiriamosios veiklos politika taip pat galėtų svariai prisidėti didinant produktyvumą. Šiuo metu Estijos išlaidos mokslo tiriamajai veiklai yra gan mažos, mažesnės nei kitose Europos šalyse (0,8 procento BVP 2001 m.), o verslo sektoriaus mokslo tiriamosios veiklos lygis yra žemiausias tarp naujųjų narių. Tai iš dalies lemia silpni akademinio sektoriaus ryšiai su verslo bendruomene. Šioje srityje buvo patvirtinta nauja strategija, pagal kurią numatoma 2002–2006 m. laikotarpiu gerokai padidinti bendras išlaidas mokslo tiriamajai veiklai.

Plėtoti efektyvią konkurenciją tinklo infrastruktūros sektoriuose

Nors Estijoje ir prasidėjo tinklo infrastruktūros sektorių liberalizavimas, konkurencija elektros energijos rinkoje vis dar yra ribota. Šalis išsiderėjo ilgą pereinamąjį laikotarpį šio sektoriaus liberalizavimui dėl jos priklausomybės nuo naftingųjų skalūnų, kaip elektros energijos šaltinio. Naftingųjų skalūnų sektoriaus pertvarkymas prasidėjo, tačiau planuoto rinkos liberalizavimo pažanga yra ribota. Elektros energijos rinkoje vyrauja valstybinė vertikaliai integruota bendrovė, besiverčianti tiekimu, gamyba, monopoliniu perdavimu ir paskirstymu. Paskelbtas 10 procentų rinkos atvėrimas yra mažesnis už daugelio kitų naujųjų valstybių narių rinkos atvėrimo lygį. Viena iš didžiausių kliūčių

elektros rinko liberalizavimui yra tai, kad valdžia įvedė griežtas importo licencijų taisykles. Energetikos sektoriaus priežiūros tarnybos nepriklausomybės užtikrinimas taip pat yra svarbus uždavinys, atsižvelgiant į tai, kad valstybei priklauso buvęs elektros energijos rinkos monopolininkas.

Dujų ir telekomunikacijų sektoriuose nėra tokių rimtų problemų. Dujų rinka yra privatizuota ir atvira, joje veikia vienintelis tiekėjas. Telekomunikacijų rinka taip pat yra liberalizuota. Tačiau gali kilti tam tikrų problemų, kadangi tinklo savininkas yra ir platintojas.

Estijai skirtos rekomendacijos

Norint tinkamai priimti pirmiau išvardytus iššūkius, būtinos plačios struktūrinės reformos, nurodytos Bendrųjų ekonominės politikos gairių I dalyje pateiktose bendrosiose gairėse (BG).

Siekiant spręsti didelio einamosios sąskaitos deficito problemą, tam tikslui pasitelkiant ir tinkamą fiskalinę politiką, Estijai rekomenduojama:

1. įgyvendinti fiskalinę politiką, atitinkančią sprendimus, kuriuos Taryba priims vykdydama biudžeto priežiūrą (BG 1), ir derančią su siekiu vengti cikliškų priemonių, kurios gali pabloginti išorinį disbalansą (BG 2).

Siekiant spręsti struktūrines problemas darbo rinkoje, Estijai rekomenduojama:

2. įgyvendinti politiką, kurioje ypatingas dėmesys būtų skiriamas ilgalaikių bedarbių reintegracijai, ypač regionuose, kurie sunkiausiai pergyveno ekonomikos pertvarkymus, skatinant profesinį bei tęsinį mokymą ir sukuriant efektyvią institucinę struktūrą darbo vietų kūrimui remti (BG 4, 6 ir 8);
3. skatinti socialinius partnerius užtikrinti, kad darbo užmokesčio augimas, įskaitant minimalaus darbo užmokesčio teisės aktų pakeitimą, netrukdytų užimtumo augimui; taip pat būtina išsaugoti darbo rinkos atsigavimą (BG 3 ir 5).

Siekiant gerinti produktyvumo augimo sąlygas, Estijai rekomenduojama:

4. gerinti švietimo sistemos bei profesinio mokymo kokybę, siekiant mažinti neatitikimą darbo rinkoje (BG 13);
5. įgyvendinti 2001 m. patvirtintą mokslo tiriamosios veiklos strategiją, ypač skatinti stipresnį verslo sektoriaus įsitraukimą į mokslo tiriamosios veiklos finansavimą (BG 13).

Siekiant kurti efektyvią konkurenciją tinklo infrastruktūros sektoriuose:

6. imtis elektros rinkos liberalizavimo, stiprinti priežiūros tarnybos nepriklausomybę ir užtikrinti efektyvią konkurenciją telekomunikacijų sektoriuje (BG 9).

19. Vengrija

Po gan didelio 3,5 procento realaus BVP prieaugio 2002 m. realus BVP augimas 2003 m. sulėtėjo ir buvo mažesnis nei 3 procentai. Nors nedarbas yra vienas mažiausių tarp stojančiųjų šalių, dalyvavimo lygis yra labai žemas, lyginant su ES vidurkiu. Dėl rimtų struktūrinių trūkumų darbo rinkoje – riboto regioninio mobilumo, įgūdžių neatitikimo ir išmokų sistemoms būdingų stabdančių veiksnių – sunku tikėtis tolesnio užimtumo augimo. Norint pasiekti aukštą tvarios konvergencijos lygį, būtina atkurti ir išlaikyti aukšto lygio tvarų konkurencingumą. Todėl siekiant užtikrinti subalansuotą vidutinio laikotarpio augimą, itin svarbu grįžti prie subalansuoto realaus darbo užmokesčio augimo ir kurti labiau investicijas skatinančią aplinką.

Po to, kai 2002 m. buvo užfiksuotas didelis – 9,3 procento BVP – fiskalinis deficitas, 2003 m. fiskalinė politika vėl tapo griežtesnė. Tačiau biudžeto deficitas vis tiek siekė 5,9 procento BVP. Taip iš dalies yra dėl to, kad per pastaruosius dvejus metus dėl gerokai viršyto planuoto fiskalinio deficito einamosios sąskaitos deficitas, skatinamas vartojimo, išaugo iki daugiau kaip 5,5 procento BVP. Dėl šios priežasties, taip pat dėl kitų makroekonominės politikos priemonių paketo problemų (didelio realaus darbo užmokesčio augimo ir labai didelių palūkanų normų) ir dėl didelio valiutų kurso nestabilumo buvo prarastas bendras finansų rinkų pasitikėjimas ir sumažėjo bendras konkurencingumas.

Įgyvendindama savo politiką, Vengrija turėtų siekti aukšto tvarios konvergencijos lygio, ypač viešųjų finansų konsolidavimo srityje. Vengrija įgyvendino keletą struktūrinių reformų ir gerokai pažengė besivydama ES. Tačiau esama sričių, kurios kelia papildomų iššūkių šaliai. Vengrija turėtų imtis priemonių, kad švietimo sistema taptų efektyvesnė, o siekiant didesnio produktyvumo būtina skatinti mokslo tiriamąją veiklą. Būtina toliau didinti konkurenciją tinklo infrastruktūros sektoriuose ir stiprinti priežiūros tarnybų nepriklausomumą. Atsižvelgiant į tai, Vengrijai kyla penki svarbiausi iššūkiai:

- toliau subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą;
- didinti užimtumo lygį ir spręsti struktūrines darbo rinkos problemas;
- didinti konkurencingumą išlaidų srityje, įgyvendinant politiką, kuri skatintų nuosaikesnį darbo užmokesčio augimą;
- gerinti produktyvumo augimo sąlygas;
- plėtoti efektyvią konkurenciją tinklo infrastruktūros sektoriuose.

Toliau subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą

Po to, kai 2002 m. buvo užfiksuotas didelis – 9,3 procento BVP – fiskalinis deficitas, 2003 m. fiskalinė politika vėl tapo griežtesnė. Tačiau biudžeto deficitas vis tiek siekė 5,9 procento BVP. Nors 2004 m. planuojamas tolesnis deficito mažėjimas, startinė pozicija, siekiant planuoto 2004 m. deficito, atrodo gan nepalanki. Nors pradžioje buvo siekiama atlikti visapusišką viešųjų finansų reformą, svarstant 2004 m. biudžetą apskritai nebuvo sprendžiami klausimai, susiję su daugeliu išlaidų straipsnių. Atrodo, kad jiems neskiriama dėmesio ir konsolidavimo planuose, o santaupas planuojama užtikrinti daugiausia mažinant einamąsias ir veiklos išlaidas. Ankstesnė ekspansinė fiskalinė nuostata ir didelis realaus darbo užmokesčio augimas paskatino didelę vidaus paklausą ir prisidėjo prie to, kad skatinamas vartojimo einamosios sąskaitos deficitas išaugo iki daugiau kaip 5,5 procento BVP. Siekiant pagerinti einamąją sąskaitą, gyvybiškai svarbu sumažinti aukštą viešojo sektoriaus skolinimosi lygį. Negalima tikėtis, kad namų ūkių santaupų pakaks privačių investicijų (įskaitant investicijų, susijusių su stojimu į ES) augimui finansuoti. Tai turėtų sukelti dar didesnę spaudimą einamajai sąskaitai. Todėl net norint išlaikyti dabartinį einamosios sąskaitos deficitą ir kartu įgyvendinti investicijas, reikės papildomai riboti biudžeto išlaidas. Norint grįžti prie subalansuotos politikos, Vengrijai būtina konsoliduoti viešuosius finansus.

Didinti užimtumo lygį ir spręsti struktūrines darbo rinkos problemas

Vengrijai būdingas vienas žemiausių nedarbo lygių tarp stojančiųjų šalių (5,8 procento 2003 m.). Tačiau tai yra susiję su inertiška darbo jėga ir žemu dalyvavimo lygiu (59,7 procento 15–64 amžiaus grupėje 2002 m.), lyginant su ES vidurkiu. Atitinkamai žemas nedarbo lygis neatspindi didelio žmonių atotrūkio nuo darbo rinkos ir aukšto neaktyvumo lygio, ypač darbinę veiklą baigiančių darbinio amžiaus gyventojų grupėje.

Darbo rinkai taip pat būdingi struktūriniai trūkumai. Regionų skirtumai daugiausia pasireiškia kaip didėjanti urbanizacija ir besiformuojanti rytų-vakarų ašis, kadangi rytinei šaliai būdinga mažiau išplėtotą infrastruktūrą ir didelis nedarbas. Vidaus mobilumas pagal tarptautinius standartus yra mažas, pagrindinės kliūtys – būstas ir transportas. Be to, didelis skaičius nedirbančiųjų yra jauni suaugę žmonės (jaunimo nedarbo lygis yra 11,4 procento).

Didinti konkurencingumą išlaidų srityje įgyvendinant politiką, kuri skatintų nuosaikesnę darbo užmokesčio augimą

Vengrijos konkurencingumas išlaidų srityje 2000–2002 m. pastebimai blogėjo, nors nuo 2003 m. pradžios padėtis šiek tiek pagerėjo. Sumažėjusį konkurencingumą išlaidų srityje iš dalies lėmė spartus darbo užmokesčio augimas. Realus darbo užmokesčio augimas viršijo produktyvumo augimą praėjusius trejus metus; tokią padėtį pirmiausiai lėmė minimalaus darbo užmokesčio augimas ir augimas viešajame sektoriuje, taip pat tai, kad verslo sektorius vėlavo prisitaikyti prie naujų žemos infliacijos sąlygų. Nors metų pabaigoje darbo užmokesčio augimas sulėtėjo, realus darbo užmokestis 2003 m. vis dar augo 9,2 procento (7,3 procento verslo sektoriuje ir 12,7 procento viešajame sektoriuje). Dėl to sumažėjo išlaidų konkurencingumas, ėmė mažėti ir užimtumas kai kuriuose aukštos kvalifikacijos nereikalaujančiuose darbo rinkos segmentuose. Nors šis procesas prisidėjo prie to, kad pramonės gamybos struktūroje padidėjo aukštesnės kvalifikacijos darbo jėgos dalis, išaugus vieneto darbo sąnaudoms, sumažėjo bendras šalies konkurencingumas ne tik darbui imliose veiklos srityse.

Gerinti produktyvumo augimo sąlygas

Produktyvumo augimas nuo 2000 m. mažėja, nors ir išlieka šiek tiek didesnis už naujųjų valstybių narių vidurkį. 2000 m. darbo produktyvumas augo 4,2 procento, tačiau 2003 m. jis sumažėjo iki 2,4 procento. Lėtesnį produktyvumo augimą lemia gan žemas mokslo tiriamosios veiklos lygis (0,95 procento BVP 2001 m.), neefektyvi švietimo sistema ir nestabili verslo aplinka.

Nors buvo imtasi tam tikrų priemonių siekiant gerinti švietimo sistemos lankstumą, kad būtų geriau prisitaikyta prie besikeičiančių darbo rinkos poreikių, darbo rinkoje vis dar trūksta vidutinės ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų. Doktorantų skaičius auga, tačiau daugelis jų nutraukia studijas prieš gaudami laipsnį. Pastaraisiais metais mažėjo visų aukštojo mokslo absolventų mokslo ir technologijos srityje skaičius tūkstančiui gyventojų (20–29 m. amžiaus): 2001 m. jis buvo 3,7, o tai yra vienas mažiausių rodiklių ES. Kalbant apie mokslo tiriamąją veiklą, gali teigti, kad atsiliekama taikomųjų tyrimų srityje. Tai iš dalies lemia mažos verslo įmonių išlaidos mokslo tiriamajai veiklai ir menkas bendrovių bei tyrimų institutų bendradarbiavimas. Valstybės išlaidos mokslo tiriamajai veiklai taip pat yra gan mažos ne tik kaip BVP dalis, bet ir kaip visų valstybės išlaidų dalis (2001 m. lėšos, kurias valstybės skyrė mokslo tiriamajai veiklai, sudarė 0,9 procento visų valdžios sektoriaus išlaidų). Kitas veiksnys, galintis neigiamai paveikti produktyvumo augimą, yra nuolat besikeičianti politikos aplinka. Praėjusiam dešimtmetyje reglamentavimas ir vyriausybės strategijos buvo dažnai keičiamos, dėl to politikos kryptis buvo vis mažiau nuspėjama, mažėjo pasitikėjimas valdžia ir kilo ilgalaikio planavimo sunkumų.

Plėtoti efektyvią konkurenciją tinklo infrastruktūros sektoriuose

Nors daugelyje tinklo infrastruktūros sektorių liberalizavimas prasidėjo, efektyvi konkurencija šiuose sektoriuose vis dar ribota. Viena iš labiausiai liberalizuotų sričių yra telekomunikacijų sektorius. Tačiau net šiame sektoriuje konkurencija yra ribota dėl to, kad fiksuoto ryšio rinkoje vyraujančią poziciją užima buvusi valstybinė įmonė, o mobiliojo ryšio rinkoje susidarė pusiau dvivalda. Elektros ir dujų rinkos buvo atvertos dideliems klientams. Tačiau ilgalaikės pirkimo sutartys bei menki tinklo sujungimo pajėgumai ir toliau kelia kliūčių konkurencijai elektros energijos srityje. Galiausiai tam tikruose sektoriuose valstybė išsaugojo galimybę įsikišti į tinklo priežiūros tarnybų veiklą. Taip yra elektros energijos ir dujų rinkose, kur vyriausybė turi galimybę daryti įtaką kainoms.

Vengrijai skirtos rekomendacijos

Norint tinkamai priimti anksčiau išvardytus iššūkius, būtinos plačios struktūrinės reformos, nurodytos Bendrųjų ekonominės politikos gairių I dalyje pateiktose bendrosiose gairėse (BG).

Siekiant toliau mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą, Vengrijai rekomenduojama:

7. ilgalaikėje perspektyvoje patikimai ir subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą, atsižvelgiant į sprendimus, kuriuos Taryba priims vykdydama biudžeto priežiūrą (BG 1).

Siekiant didinti užimtumą ir spręsti struktūrines darbo rinkos problemas, Vengrijai rekomenduojama:

8. stiprinti darbo pasiūlą, šalinant kliūtis regioniniam mobilumui, ir tam tikslu imtis priemonių būsto bei transporto politikos srityje, taip pat skatinant asmenis iš socialiai remtinų grupių (tautinės mažumos, neįgalieji ir benamiai) ateiti (sugrįžti) į darbo rinką (BG 7 ir 8);
9. užtikrinti, kad mokesčių ir išmokų sistemos skatintų užimtumą ir didintų paskatas ateiti į darbo rinką arba likti joje (paskatų dirbti principas); būtina mažinti didelę darbo jėgai tenkančią mokesčių naštą (BG 4).

Siekiant stiprinti išlaidų konkurencingumą, tam tikslui įgyvendinant politiką, kuri skatintų ir nuosaikesnį darbo užmokesčio augimą, Vengrijai rekomenduojama:

10. skatinti darbo užmokesčio nustatymo reformą, kuri leistų užtikrinti, kad darbo užmokestis geriau atspindėtų produktyvumą. Skatinti daugiamečius susitarimus dėl darbo užmokesčio su socialiniais partneriais, siekiant suderinti realaus darbo užmokesčio pokyčius su produktyvumo augimu (BG 5).

Siekiant gerinti produktyvumo augimo sąlygas, Vengrijai rekomenduojama:

11. skatinti aktyvesnį privataus sektoriaus dalyvavimą mokslo tiriamosios veiklos ir naujovių diegimo srityje, stiprinti verslo ir tyrimų institucijų ryšius, užtikrinti pakankamus išteklius siekiant gerinti tyrimų kokybę ir remti žinių perdavimą per TUI (BG 13);
12. gerinti švietimo sistemos efektyvumą, didinti jos lankstumą, siekiant geriau prisitaikyti prie įgūdžių poreikių rinkoje, ir užtikrinti reikiamus išteklius profesiniam mokymui ir švietimui (BG 13);
13. užtikrinti teisės aktų ir vyriausybės politikos stabilumą, siekiant sukurti verslumui palankesnę verslo aplinką (BG 11).

Siekiant plėtoti efektyvią konkurenciją tinklo infrastruktūros sektoriuose, Vengrijai rekomenduojama:

14. tęsti tinklo infrastruktūros sektorių liberalizavimą, didinti konkurencijos efektyvumą ir tinklo priežiūros tarnybų nepriklausomybę (BG 9).

20. Latvija

Pastaraisiais metais, nepaisant silpnos išorinės aplinkos, Latvijai būdingi stiprūs ekonominiai rodikliai. Tikimasi, kad BVP augimas vidutinės trukmės laikotarpiu išliks 5–6 procentai. Augimą lemia pastaruoju metu ypač gausus privatus vartojimas ir bendras pagrindinio kapitalo formavimas. Nepaisant didelio privataus vartojimo augimo, infliacija išliko nedidelė. Išorinė prekyba gerokai išaugo ir, kadangi importo tempai yra didesni už eksporto tempus, einamosios sąskaitos deficitas 2003 m. išaugo iki 9,3 procento ir vidutinėje perspektyvoje turėtų išlikti toks pat aukštas. Pastaraisiais metais Latvija padarė didelę pažangą įgyvendindama struktūrinės reformos, tačiau jai vis dar kyla tam tikrų iššūkių, kurių neišsprendus gali būti sunku išsaugoti spartų augimą.

Nedarbo lygis po truputį mažėjo, tačiau įvairiuose regionuose yra labai skirtingas. Sklandų darbo rinkos veikimą stabdo tokios struktūrinės problemos, kaip reikalavimų neatitinkančios švietimo ir mokymo sistemos, įgūdžių neatitikimas ir mažas geografinis mobilumas. Konkurenciją Latvijos produktų rinkose paskatino daugumos valstybinių įmonių privatizacija, o valstybės pagalbos lygis išlieka žemesnis už ES vidurkį. Keletas likusių konkurencijos problemų yra daugiausia susijusios su tinklo infrastruktūros sektoriais. Nors Latvija turi naudos dėl žemų darbo išlaidų ir mokesčių, žemas darbo produktyvumo lygis išlieka didelė problema.

Biudžeto deficito mažėjimo tendencija nutrūko 2002 m., kai deficitas išaugo iki 3 procentų BVP, lyginant su 1,6 procento BVP 2001 m. 2003 m. geresnės nei planuota mokestinės pajamos ir atidi vyriausybės vykdoma išlaidų kontrolė leido sumažinti biudžeto deficitą iki 1,8 procento BVP, o 2004 m. deficitas turėtų sudaryti 2 procentus BVP. Tačiau Latvijos fiskalinė padėtis priklauso nuo to, kiek ji įsipareigos užtikrinti biudžeto drausmę; todėl galima teigti, kad Latvijos fiskalinei politikai būdingas cikliška nuostata. Antra vertus, valdžios sektoriaus skola lieka maža ir sudaro 15,6 procento BVP.

Įgyvendindama savo politiką, Latvija turėtų siekti aukšto tvarios konvergencijos lygio, ypač viešųjų finansų srityje. Be viešųjų finansų konsolidavimo ir sprendimų, kuriais siekiama geriau panaudoti Latvijos žmogiškuosius išteklius, būtina imtis politikos priemonių, siekiant užtikrinti stiprų augimą ir vidutinėje bei ilgalaikėje perspektyvoje. Tam tikslui ypač būtina stiprinti ir įvairinti augimo bei užimtumo bazę ir gerinti verslo klimata. Be to, Latvijai būtina didinti produktyvumo lygį ir pasirengti perėjimui prie žinių ekonomikos. Atsižvelgiant į tai, Latvijai kyla tokie keturi pagrindiniai iššūkiai:

- pasitelkiant tinkamą fiskalinę politiką, spręsti didelio einamosios sąskaitos deficito problemą;
- gerinti produktyvumo augimo sąlygas;
- spręsti struktūrines darbo rinkos problemas;
- plėtoti efektyvią konkurenciją tinklo infrastruktūros sektoriuose.

Pasitelkiant tinkamą fiskalinę politiką, spręsti didelio einamosios sąskaitos deficito problemą

Latvijos importo prekių paklausa išliko stipresnė nei Latvijos prekių išorinė paklausa, todėl einamosios sąskaitos deficitas 2003 m. išaugo iki 9,3 procento BVP. Nepaisant pasaulinio nuosmukio, eksporto augimas 2002 ir 2003 m. buvo labai stiprus, tačiau importas auga dar greičiau nei eksportas. Manoma, kad per ateinančius kelerius metus prekybos balansas dar pablogės dėl stipraus ir vis augančio investicijų poreikio, susijusio augančia ir persitvarkančia ekonomika. Dėl to einamosios sąskaitos deficitas augs. Nors eksporto kainos 2003 m. augo greičiau nei importo, pastaraisiais metais prekybos sąlygos nėra labai palankios, o tai skatina neapibrėžtumą, susijusį su galimu spaudimu einamajai sąskaitai.

Nepaisant spartaus Latvijos ūkio augimo, kuklus fiskalinis konsolidavimas 2002 m. nutrūko dėl fiskalinių problemų. Atitinkamai biudžeto deficitas išaugo iki 3 procentų BVP. Nors Latvijos valdžia išlaikė įsipareigojimą subalansuoti biudžetą vidutinėje perspektyvoje, dėl dabartinės cikliškos fiskalinės nuostatos ir ribotų vyriausybės galimybių didinti įplaukas iš mokesčių spartaus ekonomikos augimo sąlygomis Latvijai gali būti sudėtinga tenkinti išlaidų poreikius, susijusius su stojimu į ES ir NATO. Tikėtina, kad toks spaudimas didinti išlaidas taip pat apsunkins einamosios sąskaitos deficito padėtį. Atsižvelgiant į silpną išorinę paklausą, taip pat į jau ir taip didelę vidaus paklausą, rūpestį kelia spartus išlaidų augimas 2002 m. pabaigoje, stiprus kreditavimo augimas, gerokai sumažinti mokesčiai 2003 m. pradžioje ir toliau švelninama fiskalinė politika. Pagrindinis ekonominės politikos iššūkis – išvengti cikliško fiskalinio stimuliuojimo, dėl kurio gali „perkaisti“ vidaus paklausa ir pablogėti einamosios sąskaitos deficito padėtis.

Gerinti produktyvumo augimo sąlygas

Darbo produktyvumas Latvijoje yra mažiausias ES (mažiau nei 40 procentų penkiolikos ES valstybių narių vidurkio). Lyginant su ES vidurkiu, 1995–2003 m. jis išaugo, tačiau pastaraisiais metais augimo tempai sulėtėjo. Latvijos produktyvumo rodiklius lemia keletas veiksnių. Pirmą, nors reformos buvo pradėtos, švietimo sistema vis dar susiduria su efektyvumo, turinio ir partnerysčių problemomis, o aukštojo mokslo ir pramonės ryšiai vis dar nepakankamai išplėtoti. Antra, mokslo tiriamoji veikla – ypač verslo dalis šioje veikloje – atrodo ribota ir dėl finansavimo trūkumo, ir dėl to, kad daugumai Latvijos bendrovių trūksta pajėgumų vykdyti tyrimų veiklą. Produktyvumo augimą taip pat stabdo žemas verslo veiklos lygis, kadangi bendrovėms kyla didelių vietos reglamentavimo, finansavimo ir vos besiformuojančios verslo kultūros problemų. Nepaisant aukšto verslo investicijų lygio, produktyvumo lygį riboja menkas kapitalo didėjimas ir vis dar gan žemas fizinės infrastruktūros lygis. Visi šie veiksniai padeda suprasti, kodėl Latvija ir toliau specializuojasi gan tradiciniuose sektoriuose ir su tranzitu susijusioje veikloje, kuriai nebūdinga didesnė pridėtinė vertė.

Spręsti struktūrines darbo rinkos problemas

Latvijos darbo rinkai būdinga keletas struktūrinių trūkumų, iš kurių svarbiausi yra dideli nedarbo skirtumai regionuose ir didelė ilgalaikių bedarbių dalis bei jaunimo nedarbas. 2002 m. dalyvavimo lygis pasiekė 68,8 procentus, o užimtumo lygis buvo 60,5 procento. Nedarbo lygis 2002 m. pabaigoje sudarė 12,1 procento, o 2003 m. sumažėjo.

Sklандų darbo rinkos funkcionavimą stabdo keletas struktūrinių problemų. Pirma, nepakankamą žmogiškųjų išteklių panaudojimą lemia silpnas verslo klimatas. Latvijoje fiksuojamas žemiausias veiklą pradedančių verslo įmonių lygis ES, todėl būtina lengvinti verslumo sąlygas ir plėtoti mažas bei vidutinio dydžio įmones tokiu būdu didinant užimtumo bazę. Antra, pajamų mokesčio našta Latvijoje yra didelė, dėl to atsiranda veiksmų, neskatinančių dirbti oficialioje ekonomikoje. Be to, atsižvelgiant į mažą darbo užmokestį, net nedidelės socialinės išmokos mažina paskatas dirbti ar grįžti į darbą ir todėl stabdo dalyvavimą darbo rinkoje. Trečia, aukštas nedarbo lygis tam tikra prasme atspindi įgūdžių neatitikimus tarp darbo pasiūlos ir paklausos. Be to, švietimo sistema nepatenkina lankstesnių ir šiuolaikiškesnių mokymo formų paklausos. Latvijos valdžia neseniai pasiūlė įgyvendinti visapusišką švietimo sistemos reformą, siekdama ją geriau pritaikyti prie rinkos ekonomikos poreikių, tačiau reformos įgyvendinimas gali būti brangus ir ilgas procesas. Galiausiai užimtumo ir nedarbo skirtumai regionuose taip pat lemia mažą geografinį mobilumą, kurį būtų galima padidinti gerinant transporto infrastruktūrą.

Plėtoti efektyvią konkurenciją tinklo infrastruktūros sektoriuose

Tinklo infrastruktūros sektorių liberalizavimas pradėtas gan neseniai: balso telekomunikacijos sektorius visiškai liberalizuotas 2003 m., o kituose tinklo infrastruktūros sektoriuose vykdomas liberalizavimas atitinka ES teisės aktus. Visuose tinklo infrastruktūros sektoriuose vis dar vyrauja buvę valstybiniai monopolininkai (kai kurie iš jų yra laipsniškai privatizuojami), susiduriantys su mažai efektyvia konkurencija ir besinaudojantys tuo, kad klientai neturi realios galimybės pasirinkti tiekėją. Nepakankamai efektyvią konkurenciją lemia kelios priežastys. Kai kuriais atvejais techninės ir praktinės kliūtys trukdo plėtoti konkurenciją, pvz., telekomunikacijų sektoriuje, kur vėluoja vietinės linijos atsiejimas, operatoriaus pasirinkimas ir numerio perkeliamumas. Kai kuriais kitais atvejais nėra reikiamai parengta teisinė bazė, pavyzdžiui, energetikos sektoriuje. Vienas papildomas mažai efektyvios konkurencijos šaltinis yra menkas tinklų sujungimas. Latvijos susisiekimas traukiniais su Baltijos kaimynėmis ir kitomis Europos šalimis nėra pakankamai geras. Dujų sektoriuje Latvijos rinkoje vyrauja vos keli importuotojai ir šalis *de facto* yra priklausoma nuo Rusijos dujų tiekimo. Galiausiai Baltijos šalių ir kitų valstybių narių elektros tinklai galbūt nepakankamai sujungti, kad būtų galima pateikti ilgalaikę elektros paklausą.

Latvijai skirtos rekomendacijos

Norint tinkamai priimti pirmiau išvardytus iššūkius, būtinos plačios struktūrinės reformos, nurodytos Bendrųjų ekonominės politikos gairių I dalyje pateiktose bendrosiose gairėse (BG).

Siekiant spręsti didelio einamosios sąskaitos deficito problemą, tam tikslui pasitelkiant ir tinkamą fiskalinę politiką, Latvijai rekomenduojama:

15. ilgalaikėje perspektyvoje patikimai ir subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą, atsižvelgiant į sprendimus, kuriuos Taryba priims vykdydama biudžeto priežiūrą (BG 1 ir 2).

Siekiant gerinti produktyvumo augimo sąlygas, Latvijai rekomenduojama:

16. didinti švietimo ir mokymo sistemų efektyvumą, kokybę ir prieinamumą, taip pat jų reagavimą į darbo rinkos poreikius (BG 13 ir 14);
17. skatinti mokslo tiriamąją veiklą ir naujovių diegimą, ypač verslo sektoriuje (BG 13 ir 14);
18. skatinti verslo kultūrą (BG 11).

Siekiant spręsti struktūrines darbo rinkos problemas, Latvijai rekomenduojama:

19. pertvarkyti mokesčių ir išmokų sistemą, siekiant užtikrinti, kad darbas būtų geriau apmokamas, ypač didinant socialinių išlaidų efektyvumą (BG 4);
20. didinti darbo pasiūlą ir tam tikslui įgyvendinti priemones, kurios padėtų pritaikyti darbo jėgos kvalifikaciją prie darbo rinkos poreikių, bei skatinti darbo jėgos mobilumą, ypač gerinant transporto infrastruktūrą (BG 7 ir 13).

Siekiant plėtoti efektyvią konkurenciją tinklo infrastruktūros sektoriuose, Latvijai rekomenduojama:

21. imtis teisinių priemonių, siekiant stiprinti efektyvią konkurenciją tinklo infrastruktūros sektoriuose, ir stiprinti priežiūros tarnybos vaidmenį (BG 9);
22. plėsti sujungimą su kitais Europos tinklais (BG 9).

21. Lietuva

Nepaisant nepalankios aplinkos, per pastaruosius dvejus metus Lietuvos makroekonominiai rezultatai išliko ypač geri. Realus BVP sparčiai didėjo, išaugdamas iki 8,9 proc. 2003 metais. Visų pirma, tą sąlygojo didelės investicijos ir privatus vartojimas, nors eksportas ir toliau augo vangiai. Kainų lygis sumažėjo, nes išlieka didelis pasitikėjimas litu, ir labai auga našumas, mažindamas darbo užmokesčio infliaciją. 2003 m. kainų lygis (apskaičiuotas pagal suderintą vartotojų kainų indeksą (SVKI)) sumažėjo iki 1,1 proc. Stiprus ūkio augimas teigiamai paveikė darbo rinką, nors didelis nedarbas tebelieka pagrindiniu Lietuvos ekonomikos trūkumu.

2000 m. prasidėjusi bendro valstybės biudžeto deficito mažėjimo tendencija pasikeitė 2003 m., šiek tiek išaugus deficitui – nuo 1,4 proc. (2002 m.) iki 1,7 procentų. Patvirtintame 2004 m. biudžete itin padidėjo einamosios ir kapitalinės išlaidos, iš dalies siejamos su stojimu į ES išlaidomis, o tai, kaip manoma, sąlygos tolesnį deficito augimą. Tikimasi, kad biudžeto konsolidavimas vėl bus atnaujintas 2005 metais. Nedidelis biudžeto deficitas praėjusiais metais sąlygojo pastovų einamosios sąskaitos deficitą, kuris didele dalimi buvo finansuojamas iš tiesioginių užsienio investicijų (TUI). Valiutų valdybos modelis pasiteisino kaip sėkmingas realus pinigų politikos ramstis, padėjęs išlaikyti makroekonominį stabilumą ir istoriškai mažą infliacijos lygį. Sustiprėjęs makroekonominis stabilumas per praėjusius kelerius metus leido sumažinti palūkanų normas – tai turėjo teigiamos įtakos akivaizdžiam kreditui, o vėliau ir investicijų bei vartojimo padidėjimui.

Lietuvoje vykdomų politikų tikslas – pasiekti aukštą tvarios konvergencijos lygį. Tačiau susirūpinimą kelia darbo rinka. Didelio nedarbo lygio mažinimui ir tolesniam viešųjų finansų konsolidavimui labai svarbu stiprinti makroekonominį stabilumą vidutinės trukmės laikotarpiu. Siekiant sparčios ir tvarios konvergencijos su ES ekonomikomis, bus itin svarbu išsaugoti Lietuvos konkurencingumą. Norint išlaikyti dabartinę našumo augimo tendenciją, reikalingą didelio Lietuvos ir vidutinio ES našumo atotrūkio išlyginimui, prireiks tolesnių struktūrinių pokyčių. Tam reikia dabartinę švietimo sistemą pritaikyti prie darbo rinkos poreikių bei plėtojamų mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos, o taip pat inovacijų, t.y. sudaryti sąlygas būtinai pažangai pereinant į žinių visuomenę. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos laukia keturi pagrindiniai iššūkiai:

- spręsti struktūrines darbo rinkos problemas,
- išlaikyti nedidelį bendrą valstybės biudžeto deficitą,
- gerinti našumo didinimo sąlygas,
- plėtoti veiksmingą konkurenciją ryšių tinklų ir transporto šakose.

Spręsti struktūrinės darbo rinkos problemas

Nors per pastaruosius dvejus metus padėtis darbo rinkoje akivaizdžiai pagerėjo, nedarbo lygis išliko aukštas (12,7 proc. 2003 m.), o pagrindiniai struktūriniai trūkumai nepašalinti. Regioniniai skirtumai – akivaizdūs ir dideli, o keliuose regionuose nedarbo lygis siekia net 20 procentų. Jaunimo nedarbo lygis 2002 m. išliko aukštas (23 proc.), tuo tarpu ilgalaikis nedarbas siekė 7 procentus. Žemo produktyvumo žemės ūkio sektoriuje užimtumas sudaro apytiksliai 17 proc., ir panašu, kad darbo šiame sektoriuje labai sumažės, o tai reiškia, kad per ateinančius metus labai išaugs nedarbas.

Pagrindinius struktūrinius darbo rinkos trūkumus sąlygoja ribotas darbo jėgos profesinis ir geografinis mobilumas, įgūdžių pasiūlos ir paklausos neatitikimas bei švietimo sistemos spragos. Nors aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų yra nemažai, Lietuvos darbo jėgos profesinė kvalifikacija – šiuo metu nepaklausų sričių įgūdžiai. Ima trūkti informacinių technologijų, vadybos ir tam tikrų inžinerijos kategorijų darbo jėgos. Švietimo institucijų ir verslo ryšių stiprinimas priartintų profesinį mokymą ir tretinio švietimo sistemą prie dabartinių poreikių. Mokymasis visą gyvenimą smuko į vieną žemiausių lygių stojančiose šalyse, tuo tarpu būtent toks mokymasis labiausiai įtakoja didesnę darbo jėgos gebėjimą prisitaikyti prie ateities poreikių. Tolesnės pastangos didinti profesinio mokymo kokybę ir galimybes, ypač mažiausiai išsivysčiusiuose regionuose, atneš naudos. Tarp bedarbių yra labai daug žemos kvalifikacijos darbuotojų, todėl reikia atkreipti ypatingą dėmesį į tokių kategorijų darbuotojų mokymą. Pagerinus švietimo infrastruktūrą, ypač neturtingesniuose regionuose, būtų sukurtos geresnės sąlygos investicijoms pritraukti bei padidinti darbo jėgos gebėjimus ir norą siekti pažangos. Toliau gerinant verslo aplinką, bus kuriamos darbo vietos ir rasta atsvara darbo jėgos pertekliui, atsiradusiam restruktūrizavus pramonę ir žemės ūkį. Reikėtų racionalizuoti bedarbių pašalpų sistemą, nes bedarbio pašalpos dydis nepriklauso nuo buvusio atlyginimo dydžio, teisės aktuose nėra aiškiai apibrėžtas draudimas, o draudimo nuo nedarbo sistemos įmokų ir išmokų sistema nėra aiški.

Išlaikyti nedidelį bendrą valstybės biudžeto deficitą

Valdžios institucijos laikosi savo biudžeto konsolidavimo planų. Todėl bendras valstybės biudžeto deficitas sumažėjo nuo 5,7 proc. BVP 1999 m. iki 1,4 proc. 2002 metais. Tačiau deficito mažėjimo tendencija pasikeitė – jis šiek tiek išaugo (iki 1,7 proc. 2003 m.). Atsižvelgiant į didesnę nei tikėtasi pajamų surinkimą per pirmąjį 2003 m. pusmetį, vyriausybė, 2003 m. birželį koreguodama biudžetą, nusprendė patvirtinti papildomas išlaidas. Patvirtinus pakeitimus, labai padidėjo einamosios išlaidos, kurios neleidė 2003 m. toliau mažinti deficitą, labiausiai dėl kompensacijų už prarastus rublinius indėlius⁸ (apie 0,4 proc. BVP) ir žemės ūkio subsidijų (0,2 proc. BVP). 2004 m. biudžete toliau numatoma didinti deficitą, kurį daugiausiai sąlygoja viešųjų investicijų pakilimas ir didesnės išlaidos, siejamos su socialinės apsaugos sistema ir viešojo sektoriaus darbo užmokesčiu bei didelėmis pensijų reformos pereinamojo laikotarpio išlaidomis. Didelis investicijų poreikis ir dideli biudžeto išsipareigojimai bei nenumatytos išlaidos sukelia atitinkamą spaudimą, kuris parodo viešųjų finansų konsolidavimo riziką vidutinės trukmės laikotarpiu.

⁸ Pirmaisiais pereinamojo laikotarpio metais vyriausybė išsipareigojo piliečiams kompensuoti prarastus rublinius indėlius ir atkurti nuosavybės teises arba išmokėti pinigines kompensacijas už sovietų laikais konfiskuotą nekilnojamąjį turtą.

Nepaisant pastangų patobulinti mokesčių sistemą, ji vis dar tobulintina, ypač mokesčių surinkimo efektyvumas. Valstybės pajamos, išreikštos BVP procentu, sumažėjo nuo 38,1 proc. 1998 m. iki 33,8 proc. 2002 m., tuo tarpu išlaidos didele dalimi išliko nepakitusios. Papildomos biudžeto išlaidos dažnai planuojamos per antrąjį metų pusmetį, o tai užkerta kelią spartesniam viešųjų finansų konsolidavimui. Procikliška pozicija biudžeto politikoje šiek tiek rizikinga, nes didėja papildomos išlaidos. Nors nedidelis biudžeto deficitas per pastaruosius metus padėjo sumažinti einamosios sąskaitos deficitą, įgyvendinant biudžeto politiką, galbūt reikėtų mažinti privataus sektoriaus santaupų ir investicijų pusiausvyros pablogėjimo riziką. Prie to galėtų prisidėti dabartinis spartus kreditų augimas.

Gerinti našumo didinimo sąlygas

Po 1999 m. Rusijos krizės našumas Lietuvoje labai išaugo, bet našumo lygis vis dar labai mažas – 42 proc. penkiolikos ES valstybių vidurkio. Be to, atrodo, kad dabartinį didelį našumo augimą iš dalies lėmė vienalaikis geresnis esamų išteklių panaudojimas. 2002 m. BVP vienam gyventojui sudarė 39 proc. penkiolikos ES valstybių vidurkio, tad norint sumažinti pajamų atotrūkį nuo ES vidurkio, reikia didelio ir tvaraus našumo augimo. Tam trukdo švietimo sistemos trūkumai ir žemas mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos bei inovacijų lygis.

Visų pirma, nepaisant didelių valstybės išlaidų švietimui ir didelio tretinio lygio institucijų absolventų skaičiaus, švietimo ir mokymo sistemose įgyti įgūdžiai ir toliau neatitinka verslo sektoriaus poreikių – tai buvo nurodyta kaip pirmasis iššūkis. Vyriausybė rengia programą, padėsiančią įgyvendinti švietimo strategiją iki 2012 m., bet reikės tolesnių pastangų pritaikant švietimo ir mokymo sistemas prie ateities poreikių plėtojantis ūkio struktūrai. Antra, didelė dabartinės ūkio struktūros dalis remiasi žemu technologiniu aktyvumu. Struktūriniais pokyčiams reikės aukštesnio lygio mokslinių tyrimų ir taikomosios veiklos, o taip pat didesnių inovacijų, kurios šiuo metu yra žemiausiame lygyje iš visų naujųjų valstybių narių. Jei bus išlaikytas aukštas TUI lygis, jis galės veikti kaip žinių perdavimo katalizatorius, padėdamas vykdyti spartesnius struktūrinius ūkio pokyčius, kurie sąlygoja didesnės pridėtinės vertės sektorių atsiradimą ir didesnę našumą. Tolesnė fizinės infrastruktūros raida padėtų išlaikyti didesnę našumo augimą. Anksčiau buvusios labai mažos IT išlaidos šiek tiek padidėjo, o nedidelis naudojimas IT gali tapti kliūtimi našumui didinti.

Plėtoti veiksmingą konkurenciją ryšių tinklų ir transporto šakose

Nors daugelyje ryšių tinklų ir transporto šakų valstybės reguliavimas panaikintas, veiksminga konkurencija tebėra silpna, išskyrus mobiliąją telefoniją ir kelių transportą. 2003 m. sausį buvo visiškai liberalizuota fiksuoto ryšio telefonijos rinka, bet ji tebėra pagrindinė rinkos dalyvė. Nepanašu, kad telefoninio ryšio rinkos reguliuotojas turėtų reikalingų išteklių veiksmingai konkurencijai paremti. Dar nebaigti įgyvendinti ES teisės aktai, atveriantys geležinkelio rinką, o infrastruktūra menkai išplėta, ypač susisiekimas su Lenkija.

Energetikos rinkos atvėrimas davė tam tikros akivaizdžios naudos vartotojams, bet išlieka didelė tiekimo ir paskirstymo koncentracija. Stambiems klientams, suvartojantiems ketvirtadalį elektros energijos, elektros energijos rinka atsivėrė 2002 m. sausį. Numatoma ir toliau palaipsniui atsisakyti valstybės reguliavimo, o šiuo metu vyksta elektros energijos paskirstymo tinklų privatizacija. Pažymėtina, kad apie 80 proc. visos elektros energijos pagamina atominė elektrinė, o nesusijungus su kitų stojančiųjų šalių pajėgumais, neįmanoma integruotis į ES elektros energijos rinką. Be to, stambiems vartotojams (suvartojantiems 80

proc.) atsivėrė liberalizuota dujų rinka. Tačiau rinkoje veikia vos keletas nepriklausomų dalyvių; ji nesusijungta su Vakarų Europos dujų tinklais.

Konkrečios rekomendacijos Lietuvai

Minėtiems iššūkiams įveikti reikalingos plataus užmojo struktūrinės reformos, kaip nurodyta Plačių ekonominės politikos gairių I dalyje pateikiamose bendrosiose gairėse (BG).

Siekdama išspręsti darbo rinkos struktūrines problemas, Lietuva turėtų:

stiprinti regioninį mobilumą ir mažinti įgūdžių neatitikimą, tuo pačiu užtikrindama švietimo efektyvumą, perkvalifikavimo priemones ir kitas aktyvias darbo rinkos politikas (4, 7 ir 8 BG);

per mokesčių ir išmokų sistemą tobulinti bendrą paskatų sistemą (4 BG).

Siekdama išlaikyti nedidelį bendrą valstybės biudžeto deficitą, Lietuva turėtų ypač:

siekti mažinti biudžeto deficitą patikimomis ir tvariomis priemonėmis: per daugiametę programą ir pagal Tarybos priimtus sprendimus, atsižvelgdama į numatomą biudžeto priežiūros darbą (1 BG);

vengti procikliškos biudžeto politikos, kuri neleidžia toliau mažinti bendrą valstybės biudžeto deficitą; ypač vengti biudžeto pakeitimų, t.y. gavus didesnes nei tikėtasi pajamas, didinti papildomas išlaidas (2 BG).

Siekdama pagerinti sąlygas, kurios leistų padidinti našumą, Lietuva turėtų:

didinti švietimo ir mokymo sistemų efektyvumą ir kokybę bei jų gebėjimus reaguoti į darbo rinkos poreikius (13 BG);

skatinti mokslinius tyrimus ir taikomąją veiklą bei inovacijas, stiprinti mokslo institucijų ir verslo sektoriaus ryšius bei remti žinių perdavimą per TUI ir didesnę naudojimąsi IT (13 BG).

Siekdama plėtoti ryšių tinklą ir transporto šakų veiksmingą konkurenciją, Lietuva turėtų:

liberalizuoti energetikos, telekomunikacijų ir geležinkelio rinkas ir jose užtikrinti veiksmingą konkurenciją (9 BG);

sukurti tinklų sujungimo su kaimyninėmis ES valstybėmis narėmis pajėgumus ir juos gerinti (9 BG).

22. Malta

Vis atviresnė ir nuo pajamų iš turizmo labai priklausoma nedidelė Maltos ekonomika tampa vis pažeidžiamesnė dėl išorinių ekonominių ir geopolitinių sukrėtimų. Sudėtinga pastarųjų dvejų metų tarptautinė ekonominė aplinka lėmė kuklų ekonominį augimą, kuris daugiausia buvo pagrįstas dideliu vartojimu viešajame sektoriuje. Realiojo BVP augimas šiuo metu yra gerokai mažesnis už apskaičiuotą potencialą.

Nepaisant vangaus ekonominio augimo, praėjusių metų sausio–spalio mėn. nedarbas gerokai neišaugo (2003 m. spalio mėn. duomenimis, 5,7 procento), nors ateinančiais mėnesiais numatomas tam tikras padėties pablogėjimas, susijęs su pertvarkymais laivų statybos sektoriuje ir gamybos bei turizmo sektoriuose. Bendra Maltos pažanga, priimant *acquis* nepratęsė esminės ekonomikos reformos prieš įstojant į ES 2004 m. gegužės mėnesį. Viešojo sektoriaus poreikių apribojimas, valstybės pagalbos bei subsidijų mažinimas ir pensijų bei sveikatos apsaugos sistemos reforma buvo atidėta, o tai neigiamai paveikė ekonomikos augimą, užimtumo skatinimą ir viešuosius finansus. Susirūpinimą kelia palyginti žemas užimtumo lygis, ypač moterų. Biudžeto deficitą dar padidino ne tik menkos pastangos konsoliduoti viešuosius finansus, taip pat ir mažesnis nei tikėtasi BVP augimas 2003 m. bei augančios viešosios išlaidos, o tai paskatino spaudimą einamosios sąskaitos balansui. Įgyvendindama savo politiką, Malta turėtų siekti aukšto tvarios konvergencijos lygio, ypač viešųjų finansų konsolidavimo srityje. Atsižvelgiant šį tikslą, būtina sugrąžinti ankstesnius pensijų bei sveikatos apsaugos sistemų ir viešojo sektoriaus reformų tempus. Nepaisant tam tikros pažangos, konkurencijos lygis kai kuriose srityse lieka nepakankamas; be to, būtina įgyvendinti privatizaciją. Atsižvelgiant į tai, Maltai kyla trys svarbiausi iššūkiai:

- subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą ir užtikrinti ilgalaikį viešųjų finansų tvarumą;
- didinti užimtumo lygį, ypač moterų;
- skatinti efektyvią konkurenciją, atsižvelgiant į specifines mažo vidaus ūkio charakteristikas.

Subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą ir užtikrinti ilgalaikį viešųjų finansų tvarumą

Siekdama spręsti didelio biudžeto deficito problemą, vyriausybė planuoja įgyvendinti keletą priemonių ir gerinti mokesčių surinkimą. Planuojama, kad nemokestinės pajamos augs greičiau nei mokestinės. Tai visų pirma lemia pajamos, surenkamos pagal užsieniečių registravimo programą, ir ES biudžeto kompensacijos pagal Kopenhagos paketą. Numatoma, kad įvedus penkių lygių mokesčių diapazoną (iki šiol buvo trijų lygių diapazonas) ir padidinus neapmokestinamų pajamų minimumą, šiek tiek sumažės tiesioginiai mokesčiai.

Didelės sąnaudos viešojo sektoriaus darbo užmokesčiui, pensijų ir sveikatos apsaugos sektorių išlaidos kelia pavojų viešųjų finansų tvarumui. Einamųjų išlaidų srityje pageidautina griežtesnė socialinio aprūpinimo išmokų ir kitų paramos programų asignacijų kontrolė kartu mažinant subsidijas. Tačiau dėl nuolatinio poreikio atnaujinti ir kurti naują infrastruktūrą kapitalo išlaidos gali nulemti aukštą bendrų išlaidų lygį (apie 50 procentų BVP), nors 2006 m. ir numatomas jų sumažėjimas (iki 46,6 procento BVP).

Gyventojų senėjimas sukelia didelę fiskalinę riziką ilgalaikiam viešųjų finansų tvarumui, ypač dėl gan aukšto valdžios sektoriaus skolos lygio. Numatomas spartus senų žmonių priklausomumo santykio išaugimas 2000–2050 m. (nuo 18 iki 38,6 procento) ateityje lems didelį fiskalinį spaudimą viešiesiems finansams. Nors ir planuojama pirmojo pensijų programos ramsčio reforma, nėra aišku, kada ji bus įgyvendinta.

Aukštas tebegaliojančių valstybės garantijų lygis (22 procentai BVP 2002 m.) kelia grėsmę vyriausybės fiskalinei pozicijai. Vyriausybė planuoja ateityje apriboti naujų garantijų išdavimą (iki 15 procentų BVP 2006 m.), griežčiau taikydama atitinkamas biudžeto taisykles. Tai turėtų padėti planuotai mažinti sąlyginių išpareigojimų lygį vidutinėje perspektyvoje ir egzistuojančią rizikos tikimybę, kurią sukelia suteikti laidavimo raštai ar kreditai.

Padidinti užimtumo lygį, ypač moterų

Atrodo, kad Maltos darbo rinka pakankamai lankčiai prisitaiko prie ekonomikos sukrėtimų, todėl neiškyla didelio ilgalaikio nedarbo problemų. Tačiau 2003 m. rugsėjo mėn. užimtumo lygis (53,7 procento) buvo žemas, lyginant su ES vidurkiu. Palyginti žemas užimtumo lygis aiškintinas žemu moterų užimtumo lygiu (33,1 procento), o atitinkamas vyrų rodiklis (74,2 procento) buvo aukštesnis už ES vidurkį. Norint plėsti socialinio draudimo įmokų bazę, itin svarbu didinti bendrąjį ir moterų užimtumo lygį, ypač atsižvelgiant į visuomenės senėjimą. Šia prasme neseniai buvo imtasi priemonių skatinti moterų dalyvavimą darbo rinkoje, kadangi mažą moterų dalyvavimą iš dalies lemia kultūriniai veiksniai, kuriuos ilgalaikėje perspektyvoje greičiausiai teks įveikti.

Kadangi valdžia suvokia, kad dėl mažėjančio gimstamumo ir senstančios visuomenės būtina didinti moterų dalyvavimą, iniciatyvos, kuriomis siekiama didinti moterų dalyvavimo lygį, yra įtrauktos į Užimtumo ir pramonės santykių įstatymą (ERA), kuris įsigaliojo 2002 m. gruodžio mėn. ir kuris buvo papildytas aštuoniais oficialiais pranešimais (vienas iš jų buvo susijęs su Teisės į vaiko priežiūros atostogas reglamentu). Kitos minėtinos iniciatyvos šioje srityje yra Vaikų priežiūros programa, Lyčių lygybės veiksmų planas ir lyčių aspekto integravimas viešajame sektoriuje. Be to, privatizacijos proceso užbaigimas ir viešojo sektoriaus sureguliojimas gali paskatinti efektyvesnį išteklių pasiskirstymą privataus sektoriaus naudai ir ekonominį efektyvumą bei užimtumą.

Didelis darbo užmokesčio apmokestinimas iškreipia darbo jėgos paklausą ir pasiūlą, o veikla yra nukreipama į neformalią ekonomiką. Skirtumas tarp minimalaus darbo užmokesčio ir bedarbių išmokos, ypač didesnėms šeimoms, vis dar yra labai mažas ir mažina paskatas ieškoti darbo. Būtina riboti paankstinto išėjimo į pensiją programas, taikytas viešojo sektoriaus pertvarkymų metu, pastangas nukreipiant į perkvalifikavimą. ERA taip pat reglamentuoja asmenų, dirbančių ne visą darbo dieną, sutartis ir terminuotas paslaugų sutartis, siekiant didinti darbo rinkos lankstumą. Nuo 2001 m. profesinio švietimo veikla išaugo įsteigus Maltos meno, mokslo ir technologijos koledžą, tačiau būtinos papildomos pastangos, siekiant gerinti vidurinį išsilavinimą turinčių asmenų pasisekimo lygį ir mažinti ankstyvo pasitraukimo iš mokyklos apimtį. 2003 m. buvo įkurti trys institutai mechanikos, inžinerijos, agroverslo ir bendruomenės paslaugų srityse. Svarbu pažymėti ypač aukštą nebaigto vidurinio išsilavinimo lygį ir labai žemą vidurinio bei aukštojo išsilavinimo lygį.

Skatinti efektyvią konkurenciją, atsižvelgiant specifines mažo vidaus ūkio charakteristikas

Igyvendinta daug reformų siekiant didinti Maltos ūkio konkurencingumą. Tinklo infrastruktūros srityje telekomunikacijų sektorius šiuo metu yra liberalizuotas, o pašto paslaugų sektorius yra atveriamas. Oro transporto srityje surengus tarptautinį konkursą, buvo pašalinta antžeminių paslaugų veiklos monopolija. Laivybos transporto srityje būtina užbaigti *acquis* įgyvendinimą. Kai kuriuose Maltos ekonomikos sektoriuose, tokiuose kaip kviečių malimo ir pašarinių grūdų, taip pat laivų statybos sektoriuose, konkurencija yra silpna; juose būtina mažinti valstybės pagalbą ir įgyvendinti pertvarkymus.

Maltai skirtos rekomendacijos

Norint tinkamai priimti pirmiau išvardytus iššūkius, būtinos plačios struktūrinės reformos, nurodytos Bendrųjų ekonominės politikos gairių I dalyje pateiktose bendrosiose gairėse (BG).

Siekiant subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą ir užtikrinti ilgalaikį viešųjų finansų tvarumą, Maltai rekomenduojama:

23. ilgalaikėje perspektyvoje patikimai ir subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą, atsižvelgiant į sprendimus, kuriuos Taryba priims vykdydama biudžeto priežiūrą (BG 1).

Siekiant didinti užimtumo lygį, ypač moterų, Maltai rekomenduojama:

24. racionalizuoti mokesčių – išmokų sistemos sąveiką, siekianti stiprinti paskatas ieškoti darbo, ir mažinti darbo jėgos apmokestinimą siekiant didinti jo konkurencingumą (BG 4);
25. gerinti vidurinio švietimo ir profesinio mokymo kokybę (BG 8);
26. stiprinti pastangas išsaugoti darbo jėgą, kad ji geriau prisitaikytų darbo vietų mažinimo atveju, ir lengvinti vidutinio amžiaus moterų grįžimą į darbą (BG 8).

Siekiant skatinti efektyvią konkurenciją, kartu atsižvelgiant į mažo ūkio ypatybes, Maltai rekomenduojama:

27. siekti didinti konkurenciją tam tikruose sektoriuose, tokiuose kaip tinklo infrastruktūra, maisto pramonė ir laivų statyba (BG 9).

23. Lenkija

Po spartaus augimo ilgą XX a. dešimtojo dešimtmečio laikotarpį, 2001–2002 m. Lenkija patyrė didelį ekonominį nuosmukį. Nuo 2002 m. pabaigos prasidėjo laipsniškas pagyvėjimas, o 2003 m. realus BVP išaugo iki 3,7 procento. Tikėtina, kad 2004 m. augimas pasieks savo potencialų lygį – apie 4,5 procento.

Nepaisant ryškios pažangos pastaraisiais metais, Lenkija susiduria su rimtomis struktūrinėmis problemomis, dėl kurių gali kilti kliūčių sparčiam augimui. Nuo 1999 m. nedarbo lygis gerokai išaugo ir šiuo metu sudaro apie 20 procentų – tai didžiausias rodiklis tarp stojančiųjų šalių. Kartu užimtumo lygis gerokai sumažėjo, ir beveik pusė darbinio amžiaus žmonių neturi darbo. Sklandžiam darbo rinkos funkcionavimui trukdo keletas struktūrinių problemų, įskaitant menką darbo užmokesčio priklausomumą nuo darbo sąlygų, mokesčių ir išmokų sistemos stabdančius veiksniai, įgūdžių neatitiktį ir mažą geografinį mobilumą.

Lenkijos fiskalinė padėtis nuo 2000 m. itin pablogėjo ir dėl cikliškų veiksnių, ir dėl švelnesnės fiskalinės politikos. Biudžeto deficitas išaugo nuo 1,8 procento BVP 2000 m. iki 3,6 procento 2002 m. Valdžios institucijos ilgai nesiėmė spręsti fiskalinių problemų, įskaitant spartų skolos santykio augimą. Šių metų pradžioje vyriausybės patvirtinta viešųjų finansų reforma numato gerokai sumažinti išlaidas, tačiau būtinos fiskalinės korekcijos atidedamos iki 2005 m.

Igyvendindama savo politiką, Lenkija turėtų siekti aukšto tvarios konvergencijos lygio, ypač viešųjų finansų konsolidavimo srityje. Be to, į stabilumą orientuotą makroekonominę politiką turi papildyti struktūrinės reformos, kuriomis būtų siekiama gerinti Lenkijos augimo rodiklius. Nepakankamai panaudojami žmogiškieji ištekliai ir gan žemas produktyvumo lygis riboja Lenkijos ekonomikos galimybes didinti ir realų, ir potencialų gamybos apimčių augimą. Siekiant spręsti šią problemą, būtina gerinti švietimo ir mokymo sistemą, taip pat kurti palankias sąlygas mokslo tiriamajai veiklai ir technologijų perdavimui. Be to, būtini tolesni ūkio, ypač žemės ūkio sektoriaus, pertvarkymai; taip pat derėtų gerinti ir verslo aplinką. Atsižvelgiant į tai, Lenkijai kyla tokie iššūkiai:

- skubiai spręsti išsisknijusias struktūrines problemas darbo rinkoje;
- subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą ir užtikrinti ilgalaikį viešųjų finansų tvarumą;
- gerinti produktyvumo augimo sąlygas;
- paspartinti ekonomikos pertvarkymą ir spartinti pramonės priqvativavimą;
- gerinti verslo aplinką.

Skubiai spręsti išsisknijusias struktūrines problemas darbo rinkoje

Lenkijai būdingas aukščiausias nedarbo lygis (19,8 procento 2002 m.) ir žemiausias užimtumo lygis (51,5 procento) tarp stojančiųjų šalių. Ypač žemas vyresnių ir jaunų žmonių užimtumo lygis. Be to, Lenkijos darbo rinkai būdingi tokie bruožai: aukštas jaunimo nedarbo lygis, aukštas ilgalaikis nedarbo lygis, dideli skirtumai tarp regionų ir didelė bedarbių dalis kaimo vietovėse.

Sklandžiai darbo rinkos veiklai trukdo keletas struktūrinių problemų. Pirma, nedarbo koncentracija atskiruose regionuose ir tam tikrose grupėse iš dalies yra susijusi su netobulu darbo užmokesčio prisitaikymu prie regioninių produktyvumo ir individualaus kvalifikacijos lygio skirtumų. Darbo užmokesčio nustatymo procesas yra nepakankamai lankstus ir ypač pasirodė neefektyvus įvedant darbo užmokesčio drausmę valstybinėse įmonėse ir valdžios sektoriuje. Be to, minimalus nacionalinis

darbo užmokestis yra glaudžiai susijęs su daugelio regionų vidutiniu darbo užmokesčiu, tai iš dalies lemia didelį jaunų žmonių ir žemos kvalifikacijos darbuotojų nedarbą.

Antra, Lenkijai būdinga didelė pajamų mokesčio našta, o tai neskatina dirbti oficialioje ekonomikoje. Be to, bendras mokesčių ir išmokų sistemų poveikis mažina paskatas dirbti ar grįžti į darbą ir motyvaciją dalyvauti darbo rinkoje. Siekiant didinant darbo patrauklumą, visų pirma būtina sugriežtinti invalidumo pensijų skyrimo kriterijus ir laipsniškai panaikinti ankstyvo išėjimo į pensiją išmokas.

Trečia, aukštas nedarbo lygis tam tikra prasme atspindi igūdžių neatitikimus tarp darbo jėgos paklausos ir pasiūlos. Be to, suaugusiųjų išsilavinimo lygis yra gan žemas. Lenkijos valdžia neseniai ėmėsi įgyvendinti visapusišką švietimo sistemos reformą, siekdama ją geriau pritaikyti prie rinkos ekonomikos reikalavimų. Galiausiai regioninius užimtumo ir nedarbo lygio neatitikimus taip pat lemia mažas geografinis mobilumas, kurį būtų galima skatinti įgyvendinant būsto rinkos reformą ir gerinant transporto infrastruktūrą.

Subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą ir užtikrinti ilgalaikį viešųjų finansų tvarumą

Lenkijos fiskalinė padėtis nuo 2000 m. smarkiai pablogėjo ir tik iš dalies dėl cikliškų priežasčių. Biudžeto deficitas 2002 m. pasiekė 3,6 procento BVP, o 2003 m., kaip apskaičiuota, išaugo iki 4,1 procento. Pastarųjų dvejų metų fiskalinę ekspansiją labai paskatino sušvelninta fiskalinė politika. Manoma, kad 2004 m. fiskalinė politika išliks cikliška. Vyriausybė neseniai patvirtino viešųjų finansų reformą, pagal kurią 2004–2007 m. laikotarpiu numatoma taupyti išlaidas socialinėms ir administravimo reikmėms. Tačiau lieka neaišku, ar Parlamentas patvirtins visą fiskalinės reformos paketą. Biudžeto deficito sureguliuavimas taip pat yra gyvybiškai svarbus, norint suvaldyti einamosios sąskaitos deficitą, ypač jeigu ateinančiais metais gerokai sumažėtų dabartinis privataus sektoriaus santaupų – investicijų perviršis.

Pablogėjus fiskalinių sąskaitų būklei ir sulėtėjus privatizacijai, nuo 2001 m. gerokai išaugo valdžios sektoriaus skolos santykis. Nors pagal nacionalinius standartus skolos lygis vis dar yra žemas, jis sparčiai auga ir artėja prie ribų, kai pagal Lenkijos Konstituciją ir Viešųjų finansų įstatymą turėtų būti inicijuojami korekciniai mechanizmai. Atsižvelgiant į didėjančius vyriausybės skolinimosi poreikius, į biudžetui kylančią valiutos kurso riziką ir į riziką, susijusią su sąlyginiais išipareigojimais, skolos dinamika kelia didelį susirūpinimą.

Sąlyginiai išipareigojimai turbūt kelia didžiausią pavojų viešųjų finansų tvarumui. Didelis tokių išipareigojimų šaltinis – valstybinės įmonės tuose sektoriuose, kuriuos būtina pertvarkyti. Tebegaliojančių garantijų apimtys sparčiai auga ir artimiausiais metais ims daryti spaudimą viešiesiems finansams.

Lenkijos demografinė struktūra vis dar yra gan palanki. Nepaisant to, 1999 m. pensijų sistema buvo reformuota, siekiant prisitaikyti prie demografinių ir darbo jėgos pokyčių ir imtis priemonių atsižvelgiant į tai, kad, kaip numatoma, gerokai išaugs senų žmonių priklausomumo santykis (nuo 18 procentų 2000 m. iki 50 procentų 2050 m.).

Gerinti produktyvumo augimo sąlygas

Nepaisant gan nemažo produktyvumo augimo 1995–2002 m., darbo produktyvumas vienam dirbančiajam Lenkijoje 2002 m. buvo daugiau kaip perpus mažesnis nei penkiolikos ES valstybių narių produktyvumas ir mažesnis už valstybių narių vidurkį. Todėl pasivijimo proceso sparta nėra patenkinama. Gan žemą produktyvumo lygį galima paaiškinti keliais veiksniais.

Pirma, didelė užimtumo dalis tenka žemės ūkiui – sektoriui, kuriam būdingas ypač žemas produktyvumo lygis. Naujų firmų plėtros problemos ir mažas mobilumas galbūt stabdo darbuotojų

perėjimą iš žemės ūkio į kitus sektorius. Antra, Lenkijos investicijos į IKT ir mokslo tiriamąją veiklą lieka mažesnės už penkiolikos ES valstybių narių vidurkį. Žemas verslo investicijų į mokslo tiriamąją veiklą lygis yra ypač didelė problema (tik 30 procentų visų išlaidų mokslo tiriamajai veiklai finansuoja verslo įmonės). Nurodomos šios priežastys: nepakankamas tyrimų įstaigų ir verslo bendradarbiavimas, aukštos kvalifikacijos žmogiškojo kapitalo trūkumas ir tai, kad trumpalaikiai finansiniai sumetimai yra linkę nusverti ilgalaikius firmų interesus. Darbo jėgos kvalifikaciją taip pat galima kelti skatinant aukštąjį mokslą ir tęstinį mokymąsi. Mažas produktyvumas iš tiesų yra susijęs su struktūrinėmis problemomis darbo rinkoje, ypač su švietimo sistemoje gaunamų įgūdžių ir įgūdžių, reikalingų rinkoje, neatitikimu, taip pat nepakankamomis investicijomis į fizinę infrastruktūrą.

Paspartinti ekonomikos pertvarkymą ir spartinti pramonės privatizavimą

Lėtai išsibėgėjusi privatizacija didžiausias apimtis pasiekė 2000 m. (tai patvirtina ir didžiausias, keleto didelių vienkartinį privatizavimo sandorių nulemtas TUI lygis, siekęs 5,7 procento BVP), tačiau po to procesas vėl sulėtėjo, kadangi patraukliausi aktyvai jau buvo parduoti. Tradiciniai sektoriai išliko valstybės rankose (įskaitant kalnakasybos, chemijos, gynybos sektorius ir geležinkelius). Šiuose sektoriuose Lenkijos vyriausybė pasirinko konsolidavimo prieš privatizaciją politiką, siekdama sukurti pavyzdines nacionalines bendroves, kurios galėtų konkuruoti ES rinkose. Spaudimas švelninti trumpalaikes socialines problemas ir ilgai trunkančios konsultacijos su socialiniais partneriais bei kai kuriais ministrais lėtina privatizacijos procesą. Atitinkamai sparčiai mažėja privatizuotinių firmų patrauklumas, o dėl to dažnai atbaidomi potencialūs investuotojai. Tačiau esama požymių, kad TUI įplaukos prisidėjo prie gamybos sektoriaus pertvarkymo ir pagerino eksporto pajėgumus bei skirstymo tinklų būklę. Taip iš dalies yra dėl to, kad po privatizacijos strateginiai investuotojai investavo daug nuosavo kapitalo ir patirties į savo firmas, o tai nulėmė didelį produktyvumo augimą.

Pradėtas elektros energijos ir dujų sektorių liberalizavimas. Vietos ir tarpmiestinės telekomunikacijų paslaugos buvo visiškai liberalizuotos 2002 m. sausio mėn., o tarptautinės paslaugos – 2003 m. sausio mėnesį. Tačiau konkurencijos lygis tinklo infrastruktūros sektoriuose nėra patenkinamas. Dujų sektoriuje visiškai nevykdomas atsiejimas. Telekomunikacijų sektoriuje buvęs valstybinis monopolininkas išsaugojo vyraujančią padėtį rinkoje. Tarptautinių skambučių kainos yra vienos didžiausių. Be to, Konkurencijos tarnyba keletą kartų nustatė, kad buvęs valstybinis monopolininkas naudoja savo vyraujančią poziciją prieš konkurentus.

Valstybės pagalbos lygis lieka aukštas (mokesčių ir socialinės apsaugos išskolinimų forma), valstybinės įmonės turi didelių skolų kitoms bendrovėms, o dėl to kenčia tokių bendrovių finansinė būklė. Įgyvendinimo srityje buvo nustatyti trūkumai administruojant sanavimo ir pertvarkymų bei mokslo tiriamosios veiklos pagalbą.

Gerinti verslo aplinką

Neseniai įgyvendinusi atitinkamas reformas, Lenkija padarė didelę pažangą plėtodama didelį MVĮ sektorių. Ypač paminėtina tai, kad buvo parengtas naujas įmonių registras, kuris nuo 2004 m. sausio 1 d. firmoms suteikia galimybę naudotis „vieno langelio“ principu. Be to, nuo 2004 m. sausio mėn. yra taikomas vienodas 19 procentų įmonių pajamų mokestis. Galiausiai 2003 m. buvo priimtas naujas mokymo įstatymas, pagal kurį bankroto sistema buvo suderinta su šiuolaikinės rinkos ekonomikos reikalavimais. MVĮ sektorius sukuria apie du trečdalis Lenkijos darbo vietų ir pusę BVP bei eksporto. Tačiau MVĮ ir toliau susiduria su plėtos problemomis. Nepaisant pastarųjų reformų, kuriomis siekiama skatinti verslumą, vyrauja mažos firmos, o verslumo aplinką derėtų gerinti. Tokią padėtį lemia žmogiškojo kapitalo trūkumas, mažas darbo jėgos mobilumas, nepakankamai išplėtotą infrastruktūrą (ypač kelių ir telekomunikacijų tinklų), didelė mokesčių našta (ypač socialinio draudimo įmokų) ir ribotas likvidumas. Šie veiksniai riboja bendrovių kūrimą bei plėtrą. Todėl kyla susirūpinimas, kad minėtos problemos gali sumažinti Lenkijos patrauklumą užsienio investuotojams (TUI).

Lenkijai skirtos rekomendacijos

Norint tinkamai priimti pirmiau išvardytus iššūkius, būtinos plačios struktūrinės reformos, nurodytos Bendrųjų ekonominės politikos gairių I dalyje pateiktose bendrosiose gairėse.

Siekiant skubiai spręsti iššaknijusias struktūrines darbo rinkos problemas, Lenkijai ypač rekomenduojama:

28. didinti darbo užmokesčio nustatymo proceso lankstumą, siekiant užtikrinti, kad darbo užmokestis geriau atspindėtų skirtingos kvalifikacijos darbuotojų, firmų ir regionų produktyvumo skirtumus (BG 5);
29. mažinti mokesčių naštą, tenkančią darbo jėgai, gerinti mokesčių surinkimo bei priežiūros sistemos efektyvumą ir reformuoti mokesčių bei išmokų sistemas, siekiant pašalinti finansinius veiksnius, neskatinančius ieškoti darbo (ypač dideles kliūtis susituokusių porų aktyvumui), ir didinti socialinių išlaidų efektyvumą (BG 4);
30. gerinti darbo jėgos pasiūlą ir tam tikslui darbo jėgos kvalifikaciją geriau pritaikyti prie darbo rinkos reikalavimų, taip pat šalinti kliūtis regioniniam mobilumui, ypač reformuojant būsto rinką ir gerinant transporto infrastruktūrą (BG 7 ir 13).

Siekiant subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą ir užtikrinti ilgalaikį viešųjų finansų tvarumą, Lenkijai rekomenduojama:

31. ilgalaikėje perspektyvoje patikimai ir subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą, atsižvelgiant į sprendimus, kuriuos Taryba priims vykdydama biudžeto priežiūrą (BG 1 ir 2);
32. stebėti pensijų sistemos reformą, siekiant spręsti problemas, susijusias su numatomu senų žmonių priklausomumo santykio padidėjimu, ir imtis priemonių mažinti fiskalinį pavojų, susijusį su augančiais sąlyginiais išpareigojimais (BG 15 ir 16).

Siekiant gerinti produktyvumo augimo sąlygas, Lenkijai rekomenduojama:

33. įgyvendinti ir plėtoti pastangas gerinant švietimo ir mokymo sistemos efektyvumą bei kokybę ir reagavimą į besikeičiančius įgūdžių poreikius (BG 13).
34. skatinti mokslo tiriamąją veiklą ir naujovių diegimą, ypač verslo sektoriuje, ir remti žinių perdavimą per TUI (BG 13).

Siekiant paspartinti ekonomikos pertvarkymą ir pramonės privatizavimą, Lenkijai rekomenduojama:

35. mažinti bendrą valstybės pagalbos lygį, pagalbą perorientuojant į horizontalius tikslus (BG 9 ir 14);
36. skatinti atėjimą į rinką ir efektyvią konkurenciją tinklo infrastruktūros sektoriuose, kartu siekiant geresnio nacionalinių rinkų sujungimo (BG 9).

Siekiant gerinti verslo aplinką, Lenkijai rekomenduojama:

37. toliau mažinti administracinę naštą, supaprastinti reglamentavimą ir remti MVĮ plėtrą, ypač gerinant galimybes gauti finansavimą (BG 11).

24. Slovakija

Slovakijos realiojo BVP augimas, 1998 m. sulėtėjęs dėl stabilizacijos poveikio, pamažu ėmė spartėti ir 2003 m., antrus metus iš eilės, viršijo 4 procentus. Nepaisant to, gamybos apimtys dar nepasiekė numatyto potencialo.

Augimo rodiklius nulėmė suaktyvėjusios struktūrinės reformos. Geriausi jų pavyzdžiai – pertvarkymai ir privatizacija bankų bei nefinansiniuose sektoriuose. Tačiau tai turėjo tam tikrų neigiamų pasekmių: nedarbas 2001 m. šoktelėjo iki 19 procentų ir vis dar sudaro 17 procentų. Įvairios darbo rinkos struktūrinės problemos – mažas regioninis mobilumas, išmokų sistemų stabdantys veiksniai, darbo užmokesčio nelankstumas ir įgūdžių neatitikimai – stabdė reintegracijos galimybes ir tik dabar pradedamos spręsti.

Viešųjų finansų reforma iki pastarojo laikotarpio buvo labai ribota, o biudžeto deficitas 2002 m. rinkimų metais išaugo iki daugiau kaip 7 procentų BVP. Ekspansinė fiskalinė nuostata prisidėjo prie vidaus paklausos išaugimo ir prie to, kad vis labiau su vartojimu susijęs einamosios sąskaitos deficitas išaugo iki 8 procentų BVP. 2002 m. pradėjusi darbą vyriausybė ėmėsi spręsti fiskalinį deficitą sukėlusias problemas ir taip prisidėjo prie didelio einamosios sąskaitos deficito sumažėjimo 2003 m.

Įgyvendindama savo politiką, Slovakija turėtų siekti aukšto tvarios konvergencijos lygio, ypač viešųjų finansų konsolidavimo srityje. Be viešųjų finansų konsolidavimo ir sprendimų, kuriais siekiama geriau panaudoti Slovakijos žmogiškuosius išteklius, būtina imtis priemonių, siekiant išsaugoti spartaus augimo rodiklius vidutinėje ir ilgalaikėje perspektyvoje. Tam tikslui ypač būtina stiprinti ir įvairinti augimo bei užimtumo bazę, skatinant verslumo klimata, gerinti teisinę struktūrą ir stiprinti teisinius bei administracinius gebėjimus. Be to, būtina didinti produktyvumo lygį ir pasirengti pereiti prie žinių ekonomikos. Atsižvelgiant į tai, Slovakijai kyla tokie keturi svarbiausi iššūkiai:

- toliau subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą;
- toliau spręsti išsisknijusias struktūrines problemas darbo rinkoje;
- gerinti verslo klimata ir remti verslumą;
- gerinti produktyvumo augimo sąlygas.

Toliau subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą

Valdžios sektoriaus biudžeto deficitas sumažėjo nuo 7,2 procento BVP 2002 m. iki numatytų 5 procentų 2003 m., o tai prisidėjo prie didelio einamosios sąskaitos deficito sumažėjimo. Įgyvendinta didesnioji viešųjų finansų reformų dalis. Šios reformos toliau skatins deficito mažėjimą ir padės suvaldyti einamosios sąskaitos deficitą, jeigu vėl pablogėtų grynujų privačių santaupų padėtis. Reformų mastas ir sparta buvo įspūdingi. Tačiau dėl jų kilo ir nemažai neaiškumų, susijusių su biudžeto vykdymu 2004 m. ir vėlesniais metais. Rizika kyla dėl esminio mokesčių reformos pobūdžio, ypač dėl vienodo 19 procentų pajamų mokesčio įvedimo įmonėms ir fiziniams asmenims. Dėl šių reformų pajamų prognozės yra gan neapibrėžtos. Neaiškumų lieka ir išlaidų srityje, įskaitant tolesnes sveikatos reformos priemones. Be to, didelė planuojamų išlaidų sumažinimo dalis yra pagrįsta tuo, kad remiantis sklandžia nominalia konvergencija, planuojamos mažesnės išlaidos palūkanoms.

Toliau spręsti išsisknijusias struktūrines problemas darbo rinkoje

Slovakijai būdingas vienas žemiausių užimtumo lygių (apie 57 procentus) ir antras pagal dydį nedarbo lygis (šiuo metu apie 17 procentų) tarp stojančiųjų šalių. Užimtumo lygis ypač žemas vyresnių nei 55 asmenų amžiaus grupėje. Daugiausia bedarbių tarp jaunimo (iki 24 metų) ir mažos kvalifikacijos asmenų. Regionų skirtumai yra dideli. Tai lemiantys struktūriniai darbo rinkos trūkumai yra įvairialypiai ir šiuo metu su jais yra ryžtingiau kovojama.

Paskatos ieškoti darbo ir išeiti iš neformalaus sektoriaus stiprinamos įgyvendinant socialinių išmokų ir pensijų reformą, įskaitant tokias priemones kaip gan trumpo pensinio amžiaus (62 metai) pailginimas. Regioninis mobilumas skatinamas teikiant finansinę paramą keliaujantiems į darbą ir pašalpas būstui, tačiau jis ir toliau lieka ribotas, kadangi transporto infrastruktūra ir veikianti būsto rinka gerėja ne taip greitai. Įgūdžių neatitikimas ypač stabdo ilgalaikių bedarbių reintegraciją, nors pastaruoju metu yra aktyvinamos perkvalifikavimo priemonės. Vis dar menkai rinkos ekonomikos poreikiams pritaikyta švietimo sistema nesuteikia galimybių mažinti jaunimo nedarbą.

Darbo vietų kūrimą paskatino neseniai priimtose darbo kodekso pataisos, kurios leidžia užmegzti lankstesnius darbo santykius. Tačiau darbo užmokesčio nustatymo mechanizmas vis dar nepakankamai lankstus ir nepritaikytas konkrečioms įmonių sąlygoms. Sunkumų kyla ypač dėl to, kad egzistuoja galimybė administraciniu būdu taikyti kolektyvines darbo užmokesčio sutartis įmonėms, kurios nedalyvavo derybose. Be to, minimalus darbo užmokestis gali neigiamai veikti darbo jėgos paklausą ir nepakankamai atspindėti vietos darbo rinkos sąlygas.

Radikali Slovakijos pajamų mokesčio reforma, įsigaliojusi 2004 m. pradžioje, paskatins naujų darbo vietų kūrimą ir norą ieškoti darbo. Tačiau, nors bendri sveikatos ir socialinio draudimo įmokų tarifai buvo sumažinti, jie vis dar yra labai dideli ir sudaro beveik 48 procentus bendro darbo užmokesčio.

Gerinti verslo klimatą ir remti verslumą

Pastaraisiais metais vyriausybė įdiegė keletą priemonių, skirtų verslo aplinkai gerinti. Naujų įmonių steigimo procedūra buvo gerokai supaprastinta ir sutrumpinta. Rengiamas naujas bankroto įstatymas, turėsiantis pakeisti dabartinę sistemą, kurioje bankroto procedūros trunka labai ilgai ir praktiškai nesuteikia galimybių pertvarkyti problemiškas bendroves. Verslo aplinką toliau stiprino, pavyzdžiui, paspartintas kainų liberalizavimas 2003 m. ir naujojo Turto įkeitimo įstatymo priėmimas.

Nepaisant šių teigiamų tendencijų, Slovakijoje vis dar esama didelių kliūčių verslumui. Bendras naujų įmonių steigimo rodiklis yra gan mažas. Remiantis verslininkų apklausomis, viena pagrindinių problemų lieka teisinis neapibrėžtumas. Tai lemia dažnai nepakankama bei nestabili teisinė bazė ir ypač silpnas teisės aktų įgyvendinimas, kuris dažnai yra blogos kokybės, vėluojantis ir neskaidrus.

Gerinti produktyvumo augimo sąlygas

Nors darbo produktyvumo augimo tempai yra gan dideli, produktyvumo lygis vis dar žemas (apie 58 procentus ES vidurkio 2003 m.). Tokią padėtį iš dalies lemia nepakankamai lanksti švietimo sistema, mažos išlaidos švietimui bei silpna mokslo tiriamoji ir naujovių diegimo veikla.

Nepanašu, kad švietimo sistema tinkamai reaguotų į darbo rinkos poreikius. Tai ypač pasakytina apie vidurinį išsilavinimą, kuris abiturientams nesuteikia reikiamų įgūdžių. Be to, aukštojo mokslo absolventų dalis yra labai maža. Papildomas iššūkis profesinio švietimo ir mokymo programoms yra didelė ilgalaikių bedarbių dalis. Be to, švietimo išlaidos 2001 m. sumažėjo ir tapo vienos iš mažiausių tarp naujų valstybių narių. Reaguodama į šias problemas, vyriausybė ėmėsi racionalizuoti sistemą, gerinti jos efektyvumą ir didinti finansavimo šaltinius.

2002 m. išlaidos mokslo tiriamajai veiklai sudarė tik 0,59 procento BVP, t. y. mažiau nei daugumoje stojančiųjų šalių. Naujovių diegimo veikla, nustatoma pagal paraiškų dėl patentų išdavimo kiekį, yra labai menka. Vyriausybė ėmėsi tam tikrų priemonių gerinti mokslo tiriamąją veiklą (pvz., gerinant teisinę bazę mokslo tiriamajai veiklai) ir yra įsipareigojusi didinti viešuosius išteklius, skirtus mokslo tiriamajai veiklai remti.

Slovakijai skirtos rekomendacijos

Norint tinkamai priimti pirmiau išvardytus iššūkius, būtinos plačios struktūrinės reformos, nurodytos Bendrųjų ekonominės politikos gairių I dalyje pateiktose bendrosiose gairėse.

Siekiant subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą, Slovakijai rekomenduojama:

38. ilgalaikėje perspektyvoje patikimai ir subalansuotai mažinti valdžios sektoriaus biudžeto deficitą, atsižvelgiant į sprendimus, kuriuos Taryba priims vykdydama biudžeto priežiūrą (BG 1).

Siekiant skubiai spręsti išsisknijusias struktūrines darbo rinkos problemas, Slovakijai ypač rekomenduojama:

39. stiprinti darbo jėgos pasiūlą, mažinant kliūtis regioniniam mobilumui ir įgūdžių neatitikimus, kartu užtikrinant perkvalifikavimo priemonių ir kitos aktyvios darbo rinkos politikos efektyvumą (BG 4, 7 ir 8);
40. skatinti papildomą darbo jėgos paklausą, suteikiant galimybę didinti darbo užmokesčio nustatymo mechanizmų lankstumą (BG 5 ir 18);
41. mažinti labai didelius bendrų sveikatos bei socialinio draudimo įmokų tarifus ir laikytis bendrų biudžeto konsolidavimo politikos nustatytų apribojimų, ypač pasitelkiant papildomas sveikatos sistemos reformos priemones ir apsvarstant galimybes papildomai koreguoti pensijų sistemos einamojo pensinio draudimo ramstį, pavyzdžiui, toliau ilginant pensinį amžių (BG 4 ir 16).

Siekiant gerinti verslo aplinką ir remti verslumą, Slovakijai rekomenduojama:

42. stiprinti verslumo teisinę bazę ir gerinti jos įgyvendinimą, priimant naujus bankroto teisės aktus ir didinant teisinės sistemos gebėjimus ir skaidrumą (BG 11 ir 12).

Siekiant gerinti produktyvumo augimo sąlygas, Slovakijai rekomenduojama:

43. gerinti švietimo bei mokymo sistemos efektyvumą bei kokybę ir jos reagavimą į kintančius įgūdžių poreikius (BG 13);

44. skatinti mokslo tiriamąją veiklą bei naujovių diegimą ir remti žinių perdavimą per TUI (BG 13).

25. Slovėnija

Praėjusį dešimtmetį Slovėnija pasižymėjo stabiliu augimu; realusis BVP nuo 1993 m. nuolat augo 3–5 procentais. Tikimasi, kad po neseniai užfiksuoto sulėtėjimo BVP augimas paspartės ir pamažu priartės prie numatyto potencialaus 4 procentų gamybos apimčių augimo.

Nepaisant iš esmės stiprios ekonomikos ir pagirtinų pasiekimų daugelyje politikos sričių, išlieka tam tikrų trūkumų. Nors infliacija per pastaruosius dvejus metus gerokai sumažėjo, vis dar aukštas jos lygis (5,7 procento 2003 m.), keliantis tam tikrą nerimą, buvo pripažintas vienu svarbiausių politikos iššūkių. Siekdamą sukurti sėkmingo stojimo į ES sąlygas, vyriausybė parengė politiką, skirtą subalansuotai mažinti infliaciją. Vyriausybė vykdo struktūrines reformas, siekdama palengvinti kainų liberalizavimo procesą. Šiuo metu administruojamos kainos sudaro 16 procentų VKI – tai mažiausia dalis iš visų stojančiųjų šalių. Tačiau atsižvelgiant į neefektyvią konkurenciją komunalinių paslaugų sektoriuje ir nepakankamą finansų sektoriaus bei darbo rinkos lankstumą, sunku pasakyti, ar infliacija žymiai sumažės.

Ūkio pertvarkymų procesas neigiamai paveikė padėtį darbo rinkoje; užimtumas gamybos pramonėje 1996–2000 m. laikotarpiu gerokai sumažėjo. Darbo jėgos perėjimas iš šio sektoriaus į paslaugų sektorių sušvelnino ekonomines ir socialines problemas, o ankstyvo išėjimo į pensiją sistema mažino bendro nedarbo augimą. Nors bendra Slovėnijos darbo rinkos padėtis yra teigiama, struktūrinės nedarbo problemos išlieka. Ilgalaikių bedarbių dalis yra didelė, ypač tarp vyresnių mažos kvalifikacijos asmenų. Be to, žemas vyresnių nei 55 metų darbuotojų užimtumo lygis kelia susirūpinimą, ypač dėl iššūkių, susijusių su visuomenės senėjimu.

Siekiant sukurti reikiamas darbo galimybes ir lengvinti dalyvavimą darbo rinkoje, kuris savo ruožtu ateityje nulems tolesnį ekonominių rodiklių gerėjimą, būtinos tęstinės pastangos skatinti verslumą, stimuliuoti naujovių diegimą verslo sektoriuje ir diegti efektyvią konkurenciją visuose ūkio sektoriuose. Įgyvendindama savo politiką, Slovėnija turėtų siekti aukšto tvarios konvergencijos lygio. Atsižvelgiant į tai, Slovėnijai kyla keturi svarbiausi iššūkiai:

- subalansuotai mažinti infliaciją;
- didinti užimtumo lygį, ypač vyresnio amžiaus darbuotojų;
- gerinti subalansuoto produktyvumo augimo sąlygas;
- skatinti efektyvią konkurenciją visose ūkio šakose, ypač tinklo infrastruktūros sektoriuose.

Subalansuotai mažinti infliaciją

Nors infliacija mažėja, jos lygis vis dar lieka gan aukštas. 2003 m., lyginant su ankstesniais metais, infliacijos lygis sumažėjo nuo 7,5 iki 5,7 procento. Nuolatinis infliacijos mažėjimas yra džiuginanti tendencija, nors tai iš dalies galima priskirti specialioms veiksniams, susijusiems su administruojamų kainų augimo apribojimais ir netiesioginiais mokesčiais bei dažnai koreguojamais naftos akcizo mokesčiais. Infliacines tendencijas ir toliau skatina nepakankama konkurencija įvairiuose sektoriuose, nelanksti darbo rinka ir vis dar paplitę indeksavimo mechanizmai. Be to, prie infliacijos prisideda ir kiti svarbūs veiksniai, įskaitant nuolaidžią monetarinę politiką ir ypač pastovų, nors ir lėtėjantį, valiutos nuvertėjimą.

Artėjant stojimui į ES, vyriausybė infliaciją įvardijo kaip vieną iš politikos prioritetų ir priėmė koordinuotas antiinfliacinės politikos priemones. Buvo įdiegtas visapusiškas kainų kontrolės planas, pagal kurį administruojamų kainų augimas ir mokesčių pasikeitimai buvo reguliuojami taip, kad metų pabaigoje nebūtų viršytas infliacijos lygis. Įgyvendinant apibendrintą ūkio indeksavimo panaikinimo tikslą, 2003 m. metais buvo žengtas žingsnis oficialiai panaikinant palūkanų normų indeksavimą („bazinė palūkanų norma“ arba TOM) ir sudarant socialinį susitarimą dėl naujo darbo užmokesčio koregavimo metodo. Viešojo sektoriaus darbo užmokesčiui jau taikomas perspektyvinis indeksavimas, kuris įsigalioja nuo 2004 m. liepos mėn., o privačiame sektoriuje dar reiks susitarti dėl tokios politikos. Be to, būtina lanksčiai koreguoti poziciją viešųjų finansų srityje. Siekiant mažinti infliaciją ir gerinti ekonominius rodiklius, būtina sparčiau įgyvendinti struktūrines reformas.

Didinti užimtumo lygį, ypač vyresnio amžiaus darbuotojų

Slovėnijos užimtumo lygis, kuris 2002 m. sudarė 63,4 procento ir buvo arti ES vidurkio, yra vienas aukščiausių tarp stojančiųjų šalių, o nedarbo lygis, kuris nuo 1998 m. nuolat mažėja ir 2002 m. sudarė 6,0 procentai, yra tarp žemiausių šioje šalių grupėje. Nepaisant to, jo ilgalaikė dalis yra gan didelė ir sudaro apie 60 procentų, ypač tarp vyresnių, per 55 metų amžiaus, žemos kvalifikacijos darbuotojų. Atsižvelgiant į struktūrinį darbo rinkos disbalansą (jaunimo nedarbas, neįgaliųjų nedarbas, nedarbo skirtumai pagal lytį, žemas bedarbių išsilavinimo lygis, dideli regioniniai skirtumai), vyresnio amžiaus žmonių užimtumo didinimas buvo įvardytas kaip ypač svarbus iššūkis. 2002 m. 55–64 amžiaus žmonių nedarbo lygis sudarė 3 procentus, o užimtumo lygis buvo 24,5 procento, t. y. daug mažiau už ES vidurkį, kuris yra 40,1 procento. Tai nulėmė trumpas pensinis amžius, kuris 2001 m. buvo vidutiniškai tik 57 metai. Dėl ūkio pertvarkymų gan jauni žmonės buvo priversti išeiti į pensiją (arba tapti bedarbiais). Dėl 2000 m. įgyvendintos pensijų reformos pensinis amžius šiek tiek pailgėjo. Tačiau šios reformos poveikis tik pamažu skatins vyresnio amžiaus žmonių užimtumo lygio augimą. Manoma, kad išliks didelis atotrūkis tarp vyresnio amžiaus darbuotojų užimtumo Slovėnijoje ir ES.

Todėl pagrindinė užimtumo politikos kryptis – spręsti vyresnio amžiaus žmonių nedarbo problemas ir skatinti aktyvias jų įdarbinimo galimybių formas. Tai ypač svarbu, atsižvelgiant į augantį finansinio netvarumo pavojų dėl nepalankių demografinių tendencijų. Manoma, kad senų žmonių priklausomumo santykis išaugs nuo 20 procentų 2000 m. iki 38 procentų 2025 m. ir 66 procentų 2050 m. Be to, darbo paieškos skatinimas ir aktyvus darbinis gyvenimas yra išankstinės sąlygos kovojant su skurdu ir socialine atskirtimi.

Gerinti subalansuoto produktyvumo augimo sąlygas

Nors produktyvumo lygis yra antras pagal dydį tarp naujųjų valstybių narių, jis lieka mažesnis už penkiolikos ES šalių vidurkį (69,5 procento 2003 m.). 1995–1999 m. darbo produktyvumas Slovėnijoje augo gan sparčiai – vidutiniškai po 4,8 procento per metus. Tačiau po to augimas sulėtėjo (vidutiniškai 2 procentai 1999–2002 m.), o šiuo metu Slovėnija atsidūrė tarp blogiausių rodiklius turinčių stojančiųjų šalių. Spartesniai produktyvumo augimui gali trukdyti du veiksniai.

Pirma, aktyvių gyventojų verslumo lygis išlieka žemas, ypač dėl to, kad didelę įtaką naujo verslo kūrimui ir egzistuojančiam verslui daro gan didelė administracinė našta. Dedamos pastangos supaprastinti tvarką pradedančioms veiklą verslo įmonėms. Tačiau verslo teisės aktus ir administracinę aplinką derėtų toliau gerinti, kadangi išlieka ilgos biurokratinės procedūros bei sunkumai perkant žemę pramoninėms reikmėms.

Antra, menkas mokslo tiriamosios veiklos efektyvumas tokiose srityse kaip žinių perdavimas verslui, patentavimas ir produktų ar procesų naujovių diegimas. Slovėnija 2001 m. mokslo tiriamajai veiklai skyrė 1,6 procento BVP ir pirmauja tarp naujųjų valstybių narių, tačiau vis dar atsilieka nuo ES vidurkio. Slovėnija taip pat pirmauja tarp naujųjų valstybių narių pagal paraiškas dėl patentų, pateikiamas Europos patentų tarnybai, tačiau jos rodikliai šioje srityje (41 milijonui gyventojų 2001 m.) yra gerokai mažesni už ES vidurkį. Be to, verslo sektoriuje dirbančių mokslininkų dalis yra maža, lyginant su viešuoju sektoriumi (atitinkamai trečdalis ir du trečdaliai), o naujovių diegimo veikla aukštųjų technologijų sektoriuje atrodo menka.

Skatinti efektyvią konkurenciją visose ūkio šakose, ypač tinklo infrastruktūros sektoriuose

Slovėnija didina liberalizavimą produktų rinkose ir tinklo infrastruktūros sektoriuose, tačiau efektyvią konkurenciją būtina stiprinti. Nors Konkurencijos tarnybai yra suteikti reikiami įgaliojimai kontroliuoti ribojančius susitarimus ir bet kokią piktnaudžiavimą vyraujančia pozicija bei susiliejimais, jos administraciniai gebėjimai tiek finansų, tiek žmogiškųjų išteklių srityje yra nepakankami, kad būtų užtikrintas jos tinkamas veikimas. Be to, dabartiniai teisės aktai jai nesuteikia teisės nustatyti baudas, kurios atgrasintų nuo antikonkurencinės elgsenos.

Pastaraisiais metais Slovėnija ėmė liberalizuoti savo tinklo infrastruktūros sektorius. Telekomunikacijų sektoriuje rinka teisiškai atverta 2001 m., o nepriklausoma reguliavimo įstaiga buvo įkurta 2002 m. Tačiau fiksuotos telefonijos vidaus skambučių srityje efektyvi konkurencija dar neegzistuoja – čia 100 procentų rinkos valdo buvęs valstybinis monopolininkas. Aukštos tinklų sujungimo kainos ir reguliuojamas vietinių ir tarp miestinių skambučių žemų kainų lygis lieka pagrindinėmis kliūtimis naujiems operatoriams atsirasti fiksuotos telefonijos srityje. Energetikos sektoriuje didieji elektros energijos vartotojai, kurie kartu suvartoja 66 procentus elektros energijos Slovėnijoje, gali pasirinkti tiekėją, o nuo 2002 m. patys didžiausi vartotojai elektros energiją gali pirkti užsienyje. Tačiau tarptautinių mainų apimtis daugiausia sudaro tik 20 procentų viso elektros energijos suvartojimo. Dujų sektoriuje didžiausi vartotojai, kurie kartu suvartoja 50 procentų dujų Slovėnijoje, nuo 2003 m. sausio 1 d. gali patys pasirinkti tiekėją, tačiau iš tikrųjų jie nepereina pas kitą tiekėją dėl ilgalaikių sutarčių, sudarytų iki 2007 m. su buvusiu valstybiniu monopolininku.

Slovėnijai skirtos rekomendacijos

Norint tinkamai priimti pirmiau išvardytus iššūkius, būtinos plačios struktūrinės reformos, nurodytos Bendrųjų ekonominės politikos gairių I dalyje pateiktose bendrosiose gairėse.

Siekiant sumažinti infliaciją, Slovėnijai rekomenduojama:

45. igyvendinti struktūrinės reformas, skirtas administruojamoms kainoms liberalizuoti, ir daryti tolesnę pažangą indeksavimo panaikinimo srityje, ypač darbo užmokesčio nustatymo mechanizmų srityje (BG 5).

Siekiant didinti užimtumo lygį, ypač vyresnių darbuotojų, Slovėnijai rekomenduojama:

46. patobulinti mokesčių ir išmokų sistemas, akcentuojant vyresnių darbuotojų dalyvavimą darbo rinkoje, ir iš naujo įvertinti priemones, skatinančias aktyvų senėjimą, įskaitant tęstinį mokymąsi, taip pat spręsti laikino ir nuolatinio darbo sąlygų neatitikimo problemą (BG 4, 8).

Siekiant gerinti subalansuoto produktyvumo augimo sąlygas, Slovėnijai rekomenduojama:

47. toliau mažinti laiko ir finansines sąnaudas, būtinas, norint įkurti naują bendrovę, ir supaprastinti verslui įtakos turinčias administracines procedūras (BG 11);
48. skatinti mokslo tiriamąją veiklą bei naujovių diegimą verslo sektoriuje ir gerinti aukštojo mokslo sistemos kokybę (BG 13).

Siekiant skatinti efektyvią konkurenciją visuose ūkio sektoriuose, ypač tinklo infrastruktūros, Slovėnijai rekomenduojama:

49. stiprinti Konkurencijos tarnybos administracinius gebėjimus, lengvinti naujų dalyvių atėjimą į tinklo infrastruktūros sektorius ir lengvinti žemės įsigijimą pramonės reikmėms (BG 9).